

Szakdolgozat

Soltész Anna

2022. május 2.

Budapesti Gazdasági Egyetem
Külkereskedelmi Kar
Nemzetközi Tanulmányok Szak
Nappali munkarend

**AZ „ARAB TAVASZ” ÉS AZ AZT KÖVETŐ MIGRÁCIÓ
DIPLOMÁCIAI ÉS TÁRSADALMI FESZÜLTSGEI AZ EURÓPAI
UNIÓBAN**

Belső konzulens: Dr. Nagy Milada
főiskolai docens

Készítette: Soltész Anna

Budapest, 2022

Nyilatkozat a szakdolgozat státuszáról (nyilvános, bizalmas)

Alulírott SOLTÉSZ ANNA (Neptun kód NKBVMW) a
Az „arab tavasz” és az azt követő migráció diplomáciai és
társadalmi feszültségei az Európai Unióban

című szakdolgozattal/záródolgozattal (továbbiakban mű) kapcsolatban az alábbiakról nyilatkozom:

- Kijelentem, hogy a mű BGE Dolgozattár repozitóriumába való feltöltésével más jogát nem sértem. Tudomással bírok arról, hogy az Egyetem a szerzői jogok meglétét nem ellenőrzi.
- Nyilatkozom, hogy a mű *(a megfelelő rész aláhúzendó)*
a bizalmas
a nyilvánosság számára hozzáférhető.
- Tudomásul veszem, hogy
szerzői jogsértés esetén az Egyetem az érintett dokumentum elérhetőségét a szerzői jogsértés tisztázása idejére átmenetileg korlátozza,
szerzői jogsértés esetén az érintett művet a Repozitórium adminisztrátora a Repozitóriumból haladéktalanul eltávolítja,
amennyiben a dolgozatomat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszem, az egyetem a dolgozatomat az interneten a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi. Hozzájárulásom – szerzői jogaim maradéktalan tiszteletben tartása mellett – nem kizárólagos és időtartamra nem korlátozott felhasználási engedély.

Kelt: Budapest 2022. április 29.

Soltész Anna

hallgató

NYILATKOZAT

Alulírott SOLTÉSZ ANNA büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2022 év május. hónap 7. nap

Soltész Anna

hallgató aláírása

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	4
Táblázatok/ábrák jegyzéke	5
Bevezetés	6
1. AZ „ARAB TAVASZ” KIROBBANÁSÁNAK OKAI	8
1.1. Forradalmak az első arab államokban	8
1.1.1. Politikai okok	9
1.1.2. Gazdasági okok	10
1.1.3. Társadalmi okok	12
1.1.4. Az elégedetlenség megnyilvánulásai 2011-ben	15
1.2. A 2011-es változások az egyes arab államokban	17
1.2.1. Tunézia	17
1.2.2. Egyiptom	20
1.2.3. Jemen	21
1.2.4. Bahrein	23
1.2.5. Líbia	24
1.2.6. Szíria	25
2. AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A MIGRÁCIÓS NYOMÁS	29
2.1. Diplomáciai konfliktusok a tagállamok között	29
2.2 A 2011-es és 2015-ös migrációs hullám	30
2.3. Illegális bevándorlás és terrorizmus	36
3. AZ EURÓPAI UNIÓ MIGRÁCIÓS POLITIKÁJÁNAK FEJLŐDÉSE 40	
3.1. A terrorizmus elleni uniós válaszcintézkedések	42
Összegzés, következtetések	43
Mellékletek	46
Irodalomjegyzék	50

Táblázatok/ábrák jegyzéke

- 1. táblázat:** Munkanélküliség alakulása a fiatal férfiak körében
2006-2011 között 43
- 2. ábra:** Az arab tavasz forradalmi hulláma időrendi sorrendben..... 44
- 3. ábra:** Terrorista cselekmények csökkenése 2018-2020 között
az Európai Unió öt tagállamában..... 48

Bevezetés

Szakedolgozatom során az arab tavasz kiváltó okait elemzem, valamint, hogy az ott elindult folyamatok milyen hatást gyakoroltak az Európai Unió tagállamaira, milyen feszültségeket keltettek és milyen, ezelőtt még nem tapasztalt kihívások elé állították az országokat.

Témaválasztásom éppen egyidőbe esett a 2021-es tálib hatalomátvétellel Afganisztánban, melynek hatására a figyelmem is a térségre irányult. A terület konfliktusai, feszültségei és az Afganisztánból megindult menekülthullám felkeltették érdeklődésemet. Úgy gondoltam, hogy a térségben előforduló eddigi legnagyobb menekülthullámot generáló, Tunéziából kiindult 2011-es események kiváltó okát és hatásait fogom megvizsgálni. Tanulmányaim miatt is, a térség problémáit leginkább Európai Unió kontextusból elemeztem. Véleményem szerint, a téma rendkívül aktuális, hiszen a történelem során is létezett, migráció, bevándorlás, ugyanúgy, ahogy napjainkban pedig az orosz-ukrán háború következményeivel kell megküzdenie az Európai Uniónak, valamint a NATO-nak.

A MENA régió (Middle East and North Africa) a Közel-Keletet és Észak-Afrikát foglalja magába. Ez a terület számos kulturális, gazdasági és környezeti hasonlóságban osztozik és 19 országot foglal magába, melyek a következők: Algéria, Bahrein, Egyiptom, Irán, Irak, Izrael, Jordánia, Kuvait, Libanon, Líbia, Marokkó, Omán, Palesztina, Katar, Szaúd-Arábia, Szíria, Tunézia, Egyesült Arab Emírségek és Jemen. A Közel-Keletre és Észak-Afrikára olyan hatással voltak a 2011-es események, hogy nélkülük a terület ma teljesen más lenne. A „jázminos forradalom”, ami Tunéziából indult ki 2010 decemberében, a MENA régióon belül megállíthatatlan folyamatokat indított el, amelyekre azóta arab tavaszként utalunk. Dolgozatomban a második alfejezetben külön kitérek arra, hogy az egyes államokban hogyan zajlottak a 2011-es változások, itt a legmeghatározóbb eseményformáló történéseket említem, a régió többi államára terjedelmi okok miatt nem térek ki.

Kutatásomat és anyaggyűjtési tervemet úgy építettem fel, hogy több párhuzamos vonalon haladjak egyszerre. Kutatómunkám elején szekunder adatokat használtam fel, tartalomelemzéses módszert alkalmazva, majd miután jobban átláttam és megismertem a témát, kvalitatív kutatást végeztem és kifejezetten a probléma köré épített kérdéseimre szekunder adatokat gyűjtöttem. Szakedolgozatom alapját leginkább az Országgyűlési Könyvtár Európai Unió letéti gyűjteményében megtalálható szakkönyvek, szakmai folyóiratok és szakmai internetes források képezték. A dolgozatomba különböző statisztikai adatokat és szemléltető

táblázatokat is belefoglaltam, a téma átláthatóságát megkönnyítve. Szakdolgozatom két fő részből áll. Az első részben leginkább az arab tavasz kirobbanásának térségét, a Közel-Kelet, valamint Észak-Afrika belső rendszerét, politikai, társadalmi és gazdasági jellemzőit ismertetem. A második részben fejtem ki, hogy az arab tavaszt követően az Európai Unió, hogy viszonyult a kialakult új helyzethez.

Dolgozatom során azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy a különböző konfliktusok, válságok, legyenek azok politikai vagy gazdasági eredetűek, minden esetben jelentős migrációs hullámokat generálnak-e. Arra is szeretnék választ kapni, hogy az Európai Unió hogyan tudta kezelni a migrációs nyomást, milyen utat járt be a politikai és diplomáciai fejlődés tekintetében napjainkig és hogy a jelenlegi migráns-helyzet kezelése mennyiben tér el a kezdetihez képest. Szeretném megvizsgálni, hogy a 2011-es migrációs hullám mennyiben különbözött a 2015-östől, és választ szeretnék kapni arra is, hogy az „arab tavasznak” már vége van-e, vagy ez egy olyan változás volt, aminek a hatásai a jövőben is velünk maradnak.

1. AZ „ARAB TAVASZ” KIROBBANÁSÁNAK OKAI

1.1. Forradalmak az első arab államokban

Az arab tavasznak, mint fogalomnak több megnevezése is van. Azonban ezek mind más és más jelentést hordoznak az adott kifejezés használóinak. Egy talán kevésbé ismert megnevezése az úgynevezett „jázminos forradalom”, ami az 1974-es portugál „szegfűs forradalom” mintájára kapta a nevet.¹ A legtöbb bírálat az arab tavasz kifejezéssel kapcsolatban amiatt merül fel, mert sokak az 1848-as európai forradalmak, vagy ha úgy tetszik a „népek tavaszához” hasonlítják. Ez pedig azt sugallja, hogy az arab világban végbemenő folyamatok is egyfajta átmenetet képeznek a polgári demokráciába. Mivel az arab világban akkor lezajlott események tartalmilag is és jellegben is erősen eltértek egymástól, mindenképpen csak hasonlatként tekinthetünk erre a kifejezésre. Dolgozatomban az arab tavasz kifejezésre kiindulópontként kell tekinteni, ami megállíthatatlan folyamatokat indított el. A közbeszédben forgó szavak és kifejezések óhatatlanul is leegyszerűsödnek, sokszor eredeti jelentésüket veszítik, illetve az emberek pozitív vagy negatív érzéseket társítanak hozzájuk. Az arab tavasz kifejezésből adódóan, szinte magától értetődne, ha rögtön a nyár előfutáraként vagy a tél ellentétéként asszociálnánk rá. Ebben az olvasatban viszont, az arab világban már hosszú ideje zajló folyamatok felszínre töréseként és egy új szakasz kezdeteként kell gondolnunk rá. Az évszakhoz társított mindenféle várakozás nélkül.²

2010 telén olyan változások készülődtek Tunéziában, amelyekre senki nem volt felkészülve. A médiában visszatérő jelleggel autoriter rendszernek leírt arab államokban az emberek helyzete folyamatosan romlott. A média nemcsak nyugaton kritizálta nyíltan a rendszert, hanem az arab térségben is. Emiatt a negatív visszhang miatt, a helyi emberekben az elkeseredettség és türelmetlenség mellé még egy „közös szégyen” érzete is elkezdett társulni. A lakosság egyre nagyobb százalékánál volt megfigyelhető a fokozatos elszegényedés, munkanélküliség és a különféle gazdasági lehetőségek hiánya is csak tovább fokozta a feszültségeket a rezsim és a nép között. Az emberek változást akartak, habár akkor ennek még nem adtak hangot és nem tudták, hogyan kezdjenek tiltakozni. Mintha mindenki csak a casus belli-re, egy háborús ürügyre várt volna, ami pontosan 2010 decemberében jött el.

¹ Ferwagner Péter Ákos (2013): Tunéziai kérdőjelek a „Jázminos forradalom” után. Belvedere https://www.researchgate.net/publication/270301192_Tuneziai_kerdojelek_a_jazminos_forradalom_utun . 24. old.

² N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 14-15. old

Amikor a kormány egy helyi utcai árus standját negyedik alkalommal is lefoglalta, majd mikor a férfi elment panaszt tenni a rendőrségre, ott egy ismételt inzultus kíséretében újabb megaláztatással kellett szembesülnie. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, mind a férfi és családja számára is. Családja becsületének visszaszerzése reményében a férfi, Mohamed Búazízi öngyilkosságot követett el, önégetés által a rendőrkapitányság előtt.³ Mivel az öngyilkosság ezen formája nem összeegyeztethető az arab világ hagyományaival, ezért rendkívüli figyelemfelkeltő hatással bírt világszerte, hiszen az arab tavasz idején ezt az első esetet még több másik is követte, hasonló módon.

Mohamed Búazízi halálát követően az események jelentősen felgyorsultak. Az elégedetlenkedők és változást követelők tömegei demonstrációba kezdtek. Mohamed Búazízi halála tehát megfőkezhetetlen kormányellenes tüntetéssorozatokba torkollott. A tüntetők követelték a társadalmi igazságosságot, általános gazdasági helyzetük és életkörülményeik javítását.⁴ Hetekkel-hónapokkal később több országban is elérték a vezetők távozását, ezzel előidézve a politikai átalakulást.

1.1.1. Politikai okok

Az arab térségben 2011-ig irányító államfők szinte mindegyike az 1960-1970-es években került hatalomra majd rövidesen ezután meg is kezdték a korrump és autoriter rendszerük kiépítését elődjeik mintájára.⁵ Az arab országokban a modernizáció és a globalizáció ötvözve kezdett el megjelenni. Általánosságban azonban elmondható, hogy mindkét jelenség teljesen figyelmen kívül hagyja az adott térség realitásait, sajátos viszonyait és egy olyan külső hatalom értékeihez hasonlítja az ott tapasztalt helyzetet, amely szinte minden esetben, nyugati szemszögből nézve, elmaradottnak és konzervatívnak fogja látni azt. Ez a hozzáállás az arab emberekből kisebbségi érzést és dühöt váltott ki, aminek az oka egészen a gyarmati időszakig vezethető vissza és ezeket a „sértéseket” nem minden esetben tudják ellensúlyozni a múlt dicsőséges korszakai.

A modern arab államokban jelenlévő politikai rendszer meglehetősen komplex. „Egyszerre vannak benne jelen az uralkodói jogokat átörökítő, archaikus, patrimonialis berendezkedés elemei, és a modern nemzetállam hatalomgyakorló struktúrái.”⁶ Az uralom maximalizálását

³ Ferwagner, Péter Ákos (2013): Tunéziai kérdőjelek a „Jázminos forradalom” után, Belvedere 24. old.

⁴ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest 13. old.

⁵ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyoy.pdf> .52-53 old.

⁶ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 64.old.

teszi lehetővé a patrimonális szerkezet, a demokratikus hatalommegosztó elvek viszont a modern nemzetállamnak köszönhetően érvényesülhetnek, legalábbis csak formálisan. Ezt a helyzetet nevezhetjük kettős rendszereknek, melyekben a tényleges hatalomgyakorlás a patrimonális elv szerint történik. A hatalomgyakorlás és az ország vezetése egyetlen személy abszolút hatalmával valósul meg. „Ez a kapcsolatrendszer az uralkodó-alattvaló viszonyal írható le.”⁷ Ugyanakkor ezzel a rendszerrel párhuzamosan jelen van a kényszerek hatása miatt létrejött modern nemzetállamok demokratikus berendezkedését idéző struktúra. Ebben a struktúrában leginkább az európai és nyugati világ normái és értékei tükröződnek, melyekhez az arab országok alkalmazkodni kényszerültek. „Virtuális” politikai térnek írható le a demokratikus berendezkedést idéző struktúra, mivel ez alá van vetve a „reális”, vagyis a ténylegesen megvalósuló patrimonális rendszernek. Az európai politikai fejlődés során a 20. század alatt megtapasztaltak miatt az európai és nyugati ember alapvetően elutasítja az autoriter hatalomgyakorlás módját. Az arab társadalmak ezzel ellentétben azonban autoriter módon működnek, legalábbis a „reális” politikai térükben. Ebben a térségben ugyanis egy olyan társadalmi szerződésen alapszik a patrimonális rendszer, amely az uralkodó és az alattvalók között jön létre, mégpedig, hogy a hatalmon lévő vezetők gondoskodnak a nép jólétéről és biztonságáról, az alattvalók pedig ezért a vezető minden irányítását követik. Ennek létezik egy formális megnyilvánulása is, mely egy hűségesküvel jön létre. Fontos megállapítás azonban, hogy: „Mindaddig, amíg a „reális” és a „virtuális” politikai terek kettőssége fennáll, a nyugati típusú demokratizáció esélyei korlátozottak.”⁸

1.1.2. Gazdasági okok

Hoszni Mubárák, az egyiptomi autoriter rezsim vezetője, elődje meggyilkolása óta volt hatalmon. Mubárák elődje, Anvar Szadat volt, aki ellen 1981. október 6-án halálos merényletet követtek el, ezzel az államfői feladatokat Hoszni Mubárák vette át.⁹ Ez idő alatt végig megtartotta a „vézhelyzeti állapotot”, amelyet arra használt, hogy igazolni tudja az elnyomást.¹⁰ Az arab világ egy olyan modernizációs folyamaton (válságon) megy keresztül már egy ideje, amelyet nem lehet összehasonlítani azzal a modernizációval, amelyet az európai

⁷ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 65.old.

⁸ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 64-65.old.

⁹ Neszmélyi György Iván (2019): Egyiptom társadalmi és gazdasági helyzete napjainkban, Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, http://epa.hu/02000/02090/00031/pdf/EPA02090_mediterran_2019_03.pdf. 4.old.

¹⁰ John W. Young, John Kent (2013): International Relations since 1945, Oxford, 595 old.

és nyugati modernizáció alatt értünk. 1956-ban Tunéziában kikiáltották a függetlenséget, azóta működött autoriter rendszerként. A kormány mindig előtérbe helyezte a gazdasági jólétet, biztonságot a politikai liberalizáció rovására. Ben Ali autoriter hatalma szinte megkérdőjelezhetetlennek tűnt. A rendszer kritikát nem tűrt, és habár az ellenzék tagjai leülhettek a parlamentben a nekik fenntartott helyekre, valós ellenállást mégsem fejtettek ki. Azokat a riválisokat, akik tényleges „gondot” okozhattak volna a pártnak, azokat kiűzték az országból vagy pedig önkéntesen hagyták el hazájukat egy súlyos büntetés kilátásba helyezése miatt. A világgazdasági válság nem csak kizárólag a gazdaságot törte meg, hanem annál is mélyebbre hatolt. Azok az alapjaiban súlyos problémák, amik hosszú ideig rejtve maradtak a nyilvánosság előtt, habár azért az emberek érezhették a gondokat, most mind a felszínre jöttek. A nép körében fellángolt az elégedetlenség, megelégtették a valamit valamiért elvet. Nem voltak hajlandók tovább feladni a politikai szabadságjogaikat sem pedig az általános szabadságjogaikat a látszólagos gazdasági fejlődés és növekedés érdekében.¹¹

Az ebben az időszakban feltárt olajvagyonból fakadó jövedelmek szinte kiapadhatatlannak tűntek, így abból majdnem mindenki részesült valamilyen úton-módon.¹² A háborúk eredményeként az országok jelentős államadósságokat halmoztak fel, ilyen például Kuvait és Szaúd-Arábia is. 2008 második felében az olajárak drasztikusan zuhanni kezdtek, ami rendkívül negatívan érintett számos arab országot, közvetett vagy közvetlen formában.¹³ A gazdasági válság ugyan globális szintű volt, de minden országnak a sajátosságai miatt teljesen más formában jelentkezett. Kijelenthetjük, hogy majdnem mindegyik arab államnak a bevételei elsősorban külső forrásokból származnak, nem pedig a lakosság adóiból. A külső források legnagyobb részét pedig természetesen az olaj és annak származékai adják. Az állam ezekben az úgynevezett járadékgazdaságokban a külső bevételek egy részét jóléti kiadásokra fordítja. Ez olyan módon nyilvánul meg, hogy nagyban támogatják az élelmiszerek és benzin árát, ingyenessé teszik az oktatást és orvosi ellátást. Napjainkban sem jellemző, hogy adót szednének ezekben a térségekben. Minden állampolgárnak alanyi jogon járnak olyan szolgáltatások, amelyekért más országokban pénzt kérnének. Létezik olyan régió is ebben a legvízhiányosabb térségben, ahol a víz még manapság is ingyen van. Némelyek szerint azonban ez még inkább

¹¹ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyoy.pdf>. (Letöltve: 2021.11.05.) 52. old

¹² Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyoy.pdf>. (Letöltve: 2021.11.05.) 52. old

¹³ Neszmélyi György Iván (2019): Egyiptom társadalmi és gazdasági helyzete napjainkban, Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, http://epa.hu/02000/02090/00031/pdf/EPA02090_mediterran_2019_03.pdf. 2. old.

ront a helyzeten, hiszen az embereknek nincs meg a motivációja, hogy spóroljanak és takarékoskodjanak a vízzel, mivel úgymint ingyen hozzájutnak. Az adóztatás hiányának azonban nemcsak a gazdaságra nézve lehetnek negatív következményei, hanem társadalmi és politikai oldalról is. Egy bizonyos elv szerint nézve, ha az állampolgár nem fizet adót, nem vállal részt az állam fenttartásában, amiből következik, hogy így nincs is beleszólása a jövedelmek elosztásába. Ezáltal az állam és társadalom teljesen különválnak egymástól és semmiféle szerves kapcsolatban nem áll egymással. Ugyan a muszlim hívők adakoznak és kiveszik a részüket a közösség fenntartásában, hiszen az iszlám harmadik alappillére megköveteli tőlük. Az iszlám öt alappillérenek egyike a zakát, amely kötelező alamizsnaadást ír elő.

Így közvetett módon az állampolgárok az adók és a jövedelmek elosztásában is szerepet kapnak. „Míg Európában az államot az állampolgároknak felelős választott képviselők és tisztségviselők képviselik, így az adók és a jövedelmek elosztásában is - közvetett módon - az állampolgároknak szerepe van, az arab országok (neopatrimoniális rendszereiben a jövedelmek (gazdasági érdekeltségek stb.) felett a vezető és klientúrája rendelkezik.”¹⁴ Az elmúlt néhány évtizedben az arab országokban nagyobb gazdasági liberalizáció történt. Ennek következtében kialakult egy olyan „irányító” elit, akik ezt a szerepet kisajátították maguknak, ezáltal létrejött a hatalomnak egy új belső csoportja, ami leginkább a vezető szűk családi köréből állt.¹⁵

1.1.3. Társadalmi okok

Tunéziában, ami a turisták körében rendkívül közkedvelt hely volt, a felszín alatt már régóta komolyabb válságok ismétlődtek. Mindeközben persze a „béke” és a folyamatos gazdasági növekedés látszatát mutatta az ország. Ezt a helyzetet azonban nem lehetett hosszabb ideig fenntartani, hiszen a nép megelégtelt a végtelenül korrumpált rezsimet, amelyek képtelenek voltak megakadályozni az 1960-as és 1980-as években létrejött középréteg elszegényedését. Emellett még a nemzeti erőforrásokat, amik fokozatosan csökkenő tendenciát mutattak, kizárólag a saját maguk és a hűbéreseik jólétére fordították. Az emberek elégedetlenségbe kezdtek, de az arab országok vezetői nem voltak képesek megfékezni a tömegeket. A gazdasági világválság csak tovább súlyosbította az országokban már egyébként is jelenlevő problémákat, mint az elengedhetetlen ivóvíz és élelmiszer hiánya, a természet elsivatagosodása, az egyre gyarapodó munkanélküliség és a fiatalok létszámának megnövekedése az aktív dolgozó réteg

¹⁴ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 71. old

¹⁵ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest 70-71.old.

arányával szemben.¹⁶ A vezetők hiába kezdeményeztek gazdasági reformokat, nem érték el a várt sikert, hanem csak tovább növelték a már egyébként is fennálló vagyoni különbségeket és szakadékot az emberek között. Azok az arab vendégmunkások, akik akkoriban Európában dolgoztak, már nem tudták a szokásos pénzösszeget hazautalni, mivel azokat is lecsökkentették.¹⁷ „A belső átalakulás lehetőségeit azonban a társadalom, illetve a társadalom mindennapi életének bizonyos tulajdonságai – demográfiai helyzet, oktatás és írástudás – és folyamatai – gazdasági helyzet, urbanizáció és migráció, munkanélküliség – határozzák meg.”¹⁸

Az általános tankötelezettség bevezetésével, a televízió, mobiltelefon és rádió elterjedésével egy úgynevezett tudásforradalom ment végbe az arab országokban, hasonlóan, mint a világ többi térségében. Ugyan a közoktatás színvonala még mindig nem tudta felvenni a nyugati világ fejlettségi szintjét, rendkívül fontos szerepe volt viszont az analfabetizmus csökkentésében, amely probléma ebben a térségben különösen gondot okozott. Vannak olyan arab országok, ahol még manapság is igen jelentős az analfabéták aránya a teljes népességben és a fiatalok körében is. Egyes arab országokban, mint például Líbiában, Jordániában vagy az Öböl-menti sejkiségekben szinte teljes mértékben sikerült megszüntetni az analfabetizmust.

Ahogy az írástudás elkezdett általánossá válni, elkezdődött egy folyamat, amit nevezhetünk akár „felvilágosodásnak” is. Hasonlóan Európához, ahol az emberek írástudása a modernizációhoz vezetett, az arab térségben is kezdett általánossá válni az információkhoz való jobb hozzáférés. A 21. századi körülmények és a modern technológia miatt a nyomtatott média elkezdett háttérbe szorulni. A mobiltelefon és internet, amely mostanra szinte már mindenki számára elérhetővé vált, nagyhatalommá nőtte ki magát, amely ezután teret biztosított a politikának is. Az arab tavasz, sőt már a 2009-es iráni tüntetések lezajlásában is nagy szerepet játszott az, hogy az internet a politika egyik eszközévé vált. A különböző internetkávézók megjelenésével az emberek elkezdték kihasználni a lehetőségüket, hogy a hatalom ellenőrzése elől rejtve szervezhessék meg a tüntetéseket.

Az információhoz való könnyebb hozzáférhetőség miatt az új generáció műveltségi szintje már messze felülmúlta felmenőik tudásszintjét. A fiatal és „felvilágosult” nemzedék elkezdte megkérdőjelezni a hatalmon lévő vezetők képességeit és azt követelték, hogy ők is részesei

¹⁶ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf> . 52-53old

¹⁷ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf> . 52-53old

¹⁸ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 66.old.

lehessenek a politikai döntéshozatalnak. Fontos megjegyezni, hogy a nők helyzetében is jelentős változás zajlott. Egyre több nő hagyott fel azzal, hogy a hagyományos családmódot kövesse és egyre többen kezdtek el továbbtanulni egyetemeken, majd kiléptek a munkaerőpiacra. Az is előfordulhatott, hogy egyes arab országokban akár miniszteri posztokat is betölthettek, azonban itt leginkább még csak a családi élettel vagy az oktatással kapcsolatos területekbe volt beleszólásuk.¹⁹

Az arab térségekben a népesség eloszlása meglehetősen aránytalan, ennek oka leginkább a természeti és földrajzi adottságokban keresendő. A térség a világon az egyik legvízhiányosabb rész, ahol a sivatagosodás szinte megállíthatatlan, ez azt eredményezi, hogy a falvak és városok túlszűfoltak. A jobb megélhetés reményében a vidékről városokba történő migráció globális jelenség.²⁰ Fontos leszögezni, a migráció fogalmát. A migráció motiváció szerint lehet kényszerből történő és lehet önkéntes. A kényszermigráció kiváltó oka rendszerint az egyénre ható tényezők, nem várt krízishelyzetek, politikai, vallási üldöztetés vagy akár természeti katasztrófa is lehet.

Értelemszerűen azonban számos más ok is közrejátszott abban, hogy az események meglehetősen gyorsan eszkalálódtak. A tribalizmus egy olyan kulturális jelenség, ami miatt az emberek egy bizonyos idő után szintén elégedetlenkedésbe kezdhetnek. A fogalom más néven a törzsi törekvést jelenti. Ez a jelenség teljes mértékben kiterjed az emberek életének minden területére és egy olyan erős identitás érzést, összetartó erőt, a többiektől való különbözőség érzését generálja, ami magyarázat lehet arra, hogy az arab hatalom vezetői miért tartottak távol minden más törzset a hatalomtól a saját nemzetiségüket kivéve. Észak-Afrikában leginkább a törzsi és családi érdekek megőrzésén zajlik a politizálás.²¹

A különböző muzulmán szervezetek, amelyek a forradalom és a zavargások előtt még nem működtek legálisan, most hirtelen lehetőséget kaptak, hogy kitörjenek. A tüntetéseken és megmozdulásokon, először csak hangot adtak a szegénységüknek és a nehéz megélhetésüknek, úgynevezett éhséglázadást tartottak. Később viszont ráébredtek, hogy ebben a bizonytalan helyzetben különböző hatalmi pozíciók megszerzésére is lehetőségük kínálkozik. (Tunéziában és Egyiptomban számukra a hatalmi pozíciók megszerzése sikeresen zárult, olyannyira, hogy mára kormányzati tényezőkké is váltak.) Korábban arra is volt példa, hogy olyan egyének

¹⁹ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 71-73.old.

²⁰ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 73-74. old.

²¹ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf> . 52-53old

kerültek vezető pozícióba, akik valamilyen terrorakcióban vettek részt, vagy különböző kapcsolataik voltak terrorcsapatokkal.

Fontos leszögezni, hogy nem húzhatunk rá egy sémát a tüntetéseken érintett országokra, hiszen mindenhol teljesen eltérő folyamatok zajlottak, habár a problémák egy része sokszor közös volt. Összességében kijelenthető, hogy a már jelenlévő problémák együttesen vezettek el az arab tavasz kirobbanásához, így nem lehet egy egyedüli okot kiemelni. A média szerepe a tüntetéssorozatok alatt kétségtelenül nagy és erőteljes volt. Az események menetét és közvéleményt számos alkalommal ténylegesen képes volt befolyásolni.²²

Az országokban bekövetkező válságok, mindig migrációra készítetik az embereket. Ennek oka nem kizárólag politikai eredetű lehet, hiszen, ha az emberek elvesztik a munkájukat, akkor is migrációra kényszerülhetnek, tehát a gazdasági válságokat is tekinthetjük a kivándorlás okának. Az arab tavasz egyik fő kiváltó oka lehetett a fiatalok körében nagy arányban megnövekedett munkanélküliség. (1. sz. melléklet) A legnagyobb mértékben Tunéziában (15,7 %) és Szíriában (14,4 %) nőtt a munkanélküliség, míg Líbiában és Bahreinben, elhanyagolható mértékben, de csökkent.

1.1.4. Az elégedetlenség megnyilvánulásai 2011-ben

Ahogy a válság egyre jobban begyűrűzött a térségbe, az infláció az egekbe szökött, aminek hatására a már folyamatban lévő szociális reformok hatástalannak mutatkoztak. Ezzel párhuzamosan hirtelen a munkanélküliek száma is megugrott, leginkább a gyarapodó számú friss diplomás fiatalok körében. Az újjé kezdetével a demonstrációk már a fővárosra is tovább terjedtek. Az emberek száját egyre többször hagyta el az a kifejezés, hogy rendszerváltás. Egyre követelőzőbbek lettek azzal kapcsolatban is, hogy a Ben Alit és kormányát leváltásák. Két tüntetés alkalmával addig fájt az erőszak, hogy legalább 78-80 ember vesztette életét. Látva az indulatok elszabadulását, az elnök engedett a tömeg nyomásának és elbocsájtotta a belügyminiszterét. A súlyos korrupciós ügyek felülvizsgálatára bizottságot hozott létre, ezenfelül pedig bejelentette egy olyan gazdasági programterv indulását, amely közel 300 000 új munkahely megteremtésével járt volna, azonban a tervei kudarcba fulladtak.

²² Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf>.53. old.

Ahogy a tiltakozások folytatódtak, kijárási tilalom lépett életbe, akik pedig ezt megkísérelték megszegni, azonnali tűzparancsot rendeltek el rájuk. Életben volt egy olyan alkotmánymódosítás, amely az elnök hivatali megbízásának 2014-ig terjedő kitolásáról szólt, a tömegek megfékezésének reményében ezt is elvetette, ezzel is megígérve, hogy a sajtószabadság kétséget kizárólag biztosítva lesz, valamint az élelmiszer árak mérséklésére is ígéretet tett. Mivel a próbálkozások hasztalannak bizonyultak, az elnök január 14-én – ahogy ő fogalmazott: – „ideiglenes jelleggel” elhagyta Tunéziát, és miután Franciaországtól egy elutasító választ kapott, végül Szaúd-Arábiába utazott.²³ „A tiltakozó megmozdulások gyorsan terjedtek Tunézia-szerte, s pár nap múlva az ország határait is túllépték.”²⁴ Mikor Ben Ali távozott az országból, tulajdonképpen csak pár napra csendesedtek el a tüntetések. Átmenetileg beiktatták államfőnek Fouad Mebazát, ám a legfontosabb pozíciókból még így sem mozdították el a személyeket. A tömegek tiltakozása egyre intenzívebbé vált, így a demonstrációk tovább folytatódtak, mivel az emberek már nem elégedtek meg kizárólag Ben Ali távozásával. Az egész rendszer átalakítását követelték, és hogy az előző kormányt teljesen egészében leváltásák és eltávolítsák.

Eleinte úgynevezett szimpátia-tüntetések kezdődtek más arab térségekben, később viszont, miután Ben Ali távozott, más országokban, Észak-Afrikától egészen az Arab-félszigetig a demonstrációkkal már az egész vezetői réteg leváltását követelték. A tunéziai történések azonban, egyelőre még csak az arab világ országaiban eredményeztek hosszantartó megmozdulásokat, habár Zimbabwe és Szudán térségében is megfigyelhetőek voltak kisebb tiltakozó csoportok, akik szembesítették a vezetőket a hibákkal.

Ben Ali bukásával Egyiptomban, Algériában és néhány közel-keleti országban is zavargások kezdődtek, melyek során a tömegek elitellenes jelszavakat hangoztattak. Ezen változást követelő események során talán a legjelentősebb és meghatározóbb Egyiptom helyzete, természetesen regionális okokból. Nemzetközi szempontból rendkívül fontos szereplő, amennyiben tehát a térségben egy elhúzódó gazdasági stagnálás jönne létre, az akár egész Afrikára is kihatással lehetne. Egyiptom töltötte be a vezető hatalom szerepét az észak-afrikai és közel-keleti régióban, sőt, még az arab államok is elfogadták tekintélye miatt. Egyiptomot onnantól kezdve, hogy 1953-ban felszabadult a brit uralom alól, katonai diktátorok irányították.

²³ Vörös Zoltán (2011): Afrikai arab államok a forradalmak útján; Publikon Kiadó, Afrika Tanulmányok folyóirat; V. évfolyam, 1. szám. <file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/4195.pdf> .7. old.

²⁴ Vörös Zoltán (2011): Afrikai arab államok a forradalmak útján; Publikon Kiadó, Afrika Tanulmányok folyóirat; V. évfolyam, 1. szám. <file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/4195.pdf> .7. old

Az ország szerepe ugyan elkezdett hanyatlani a Szuezi-csatorna jelentőségének visszaesésével, Kairó továbbra is fontos geopolitikai folyamatok központja maradt az arab-izraeli béketárgyalások során. Eközben mint Afrika vezetőjének szerepe a folyamatosan romló gazdasági tendenciák ellenére sem kérdőjeleződött meg. Éppúgy, mint a legtöbb arab országnál, a térségben is problémát és kihívást jelentett a hatalom számára a fokozatosan növekvő népesség és romló életszínvonal. Az internethez és számítógéphez való könnyebb hozzáférésnek és a digitalizációnak köszönhetően, ahogy azt a korábbiakban is említettem, eseményalakító szerepük volt. A hadsereg ugyanis már „SMS” üzeneteken keresztül szólította fel a lakosságot a munkájuk további folytatására, viszont az elégedetlenkedő tömegeket egyre inkább lehetetlen volt kezelni.²⁵

A tömegdemonstrációk hatására végül Zein el-Ábidín Ben Ali és Mohamed Hoszni Mubárak, Tunézia és Egyiptom elnökének is távoznia kellett az országuk éléről. Számos szakértő szerint beszélhetünk úgynevezett „dominóhatásról”, amely végigsöpört az egész arab világon. (3.sz. melléklet) Ennek a háttérben nagy valószínűséggel nem ok-okozati összefüggés húzódik meg, hanem az a fajta emocionális hatás, amely a látható és megvalósítható változások után arra sarkallt és bátorított egyre nagyobb tömegeket, hogy merjenek lépni az elnyomó rezsimek ellen.²⁶

1.2. A 2011-es változások az egyes arab államokban

Az arab tavasz érintett országai közül a forradalmi eseményeknek más-más lefolyása volt. Voltak olyan országok, ahol a változás rövid időn belül következett be és az eredmények látványosak voltak, azonban egyes országokban, ezek a változások éveket vettek igénybe, esetleg külső országok beavatkozásával. (2. sz. melléklet)

1.2.1. Tunézia

Tunézia a kommunikációs technológiák használatának talán a legszembetűnőbb példája volt, ahogy korlátozta e területen az emberi jogokat. A kommunikációs csatornák megfigyelését a tunéziai kormány szinte elsők között kezdte meg a régióban. Fontos kiemelni, hogy Tunézia esetében az internetes cenzúra alkalmazása és elektronikai eszközök megfigyelése már jóval az

²⁵ Vörös Zoltán (2011): Afrikai arab államok a forradalmak útján; Publikon Kiadó, Afrika Tanulmányok folyóirat; V. évfolyam, 1. szám. <file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/4195.pdf> . 7-10 old.

²⁶ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 13-15.

arab tavasz kezdete előtt megkezdődött. A rezsim így az internet és a kommunikációs csatornák minden területe felett teljes hatalmat gyakorolt.²⁷

Tunézia rendelkezik a legkisebb területtel az észak-afrikai arab sávban, közel tizenegymillió lakossággal, akik szinte mind arabok vagy muszlimok. Az ország lakossága az elmúlt néhány évtizedben nagyütemű növekedést mutatott, azonban el lehet mondani, hogy a többi arab államhoz képest még így is lassabb volt a növekedés. A tunéziai lakosság legnagyobb százaléka városokban él, a vidékeken pedig kifejezetten csökken a népesség. A társadalomban azonban ennek hatására kialakult egy város-vidék választóvonal és ebből adódóan társadalmi-szociális gondok is jellemzik az országot, amelyet az arab tavaszban résztvevő országok közül szokták a „legeurópaibbnak” is nevezni. Azok a lakosok, akik a tengerparti városokban élnek, jellemzően jobb munkalehetőségeknek örvendenek, leginkább a turisták miatt, mint azok, akiknek a belső területeken van a lakhelyük, ami kevésbé látogatottabb.²⁸

Az arab tavasz kirobbanása Tunéziában történt meg, ahol a tüntetők követelni kezdték az élelmiszer árak és a munkanélküliség csökkentését, valamint a korrupció felszámolását és hogy szabadságjogokat kaphassanak a politikában. Egy bizonyos ideig az elégedetlenkedő és tüntető tömegeket a kormány erőszakkal és fegyveresekkel akarta megfékezni, ám egy bizonyos idő után már a fegyveres testületek is és a kormányzati szervek vezetői is kiléptek az elnök szolgálatából és támogatói köréből, ezért Ben Ali elnök 2011 januárjában megbukott és Szaúd-Arábiába menekült.²⁹

Ben Ali családja már egy olyan szintet ért el a korrupciós ügyeikkel, hogy még csak a látszatát sem akarták mutatni annak, hogy a nép valóban részt vehet a gazdasági újraelosztásban és részt vállalhat a politikában. Emiatt történhetett meg az, hogy nem csak a társadalom minden rétegét, de még a pártapparátus és biztonsági szervek haragját is kivívta maga ellen.³⁰

A politikai rendőrség feloszlott és az összes börtönben lévő politikai foglyot szabadon engedték. Az Alkotmányos Demokrata Mozgalmat, ami egészen idáig kormányzott, betiltották. Az ország helyzete és a rendszer nem szilárdult meg és nem stabilizálódott. Az iszlamista pártok egyfajta szövetségben működtek, miközben az ellenzéki szervezetekben nem volt egység,

²⁷ Ben Wagner (2012): After the Arab Spring: New paths for Human Rights and the Internet in European Foreign Policy. European University Institute, Italy, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/457102/EXPO-DROI_NT%282012%29457102_EN.pdf 8-9 old.

²⁸ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 99,102,103 old.

²⁹ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf>, 53-54. old.

³⁰ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 105.old

hanem egymás ellen küzdöttek. 2011. október 23-án választásokat tartottak, amit Rasid Gannúsi pártja nyert nagy többséggel, a párt egyébként a Muzulmán Testvériséghez is köthető volt. A Muzulmán Testvériség több közel-keleti iszlámista szervezetet foglal magába. A kezdeti időszakban alapvetően a békés társadalmi átalakítást preferálták. Békés nézeteik akkor vettek fordulatot, mikor az 1940-es években a szervezet kapcsolatba lépett Gamal Abdel Nasszerrel, aki a Fiatal Szabad Tisztek mozgalmát vezette. A II. világháború ideje alatt a két szervezet együttesen számtalan merényletet hajtott végre. A hatalom válaszul egyre erőteljesebben lépett fel velük szemben, ami pedig a szervezet szélsőséges ideológiájának további erősödését eredményezte.³¹ A Muzulmán Testvériség 2013-ban Egyiptomban vette át a hatalmat, mivel a lakosság körében rendkívül nagy támogatásnak örvendett. Az általuk alakított iszlám kormány azért vesztette el népszerűségét, mert 2011 és 2013 között a politikai foglyokkal együtt több ezer már bebörtönzött bűnözőt és terroristát engedtek szabadon, amely a bűnözés és terrorizmus rendkívüli erősödéséhez vezetett. „Az ezt követő elnökválasztás, az új kormány megalakulása, az egyiptomi biztonsági erők terrorizmus elleni hatékony fellépése mind azt mutatják, hogy a katonai hatalomátvétel a demokratikus folyamatok irányába terelte az országot. Ez mindenképpen kivételes az iszlám államok körében, különösen Afrikában, hiszen ezen a kontinensen a katonai puccs általában egyet jelent egy diktatórikus elnöki rendszer későbbi kiépülésével, amely a katonai puccsot végrehajtó hadsereg politikai hatalmát hivatott legalizálni.”³²

Tunéziában az események kezdtek elharapózni és erőszakossá válni. A keresztény üldözés már teljesen nyíltan történt. Korábban Tunézia turistaparadicsom volt, ami miatt számtalan embernek biztosított munkahelyet és megélhetést. Ahogy a helyzet fokozódott, a turistacsoportoknak már nem tudták garantálni a biztonságot, emiatt inkább más országokba vették az irányt, ezzel Tunéziának rendkívül jelentős bevételkiesést okozva. A következő pár hónap során az Európát céljak kijelölő illegális migránsok száma jelentős növekedésnek indult, ezzel komoly kihívás elé állítva az Európai Unió tagállamait.³³

³¹ Kis-Benedek József (2019): Vallási szélsőségek a MENA-országokban, A Magyar Hadtudományi Társaság és az MTA Hadtudományi Bizottság folyóirata, XXIX. évfolyam, 1-2 szám, 70. old.

³² Bordás Mária (2015): Arab tavasz vagy iszlám tél? A közel-keleti és észak-afrikai események hatása Európa biztonságára, Honvédségi Szemle; 143. évfolyam, 1. szám, <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c3407d9b0570711300.pdf#page=53> . 58. old.

³³ Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf> . 53-54. old.

Mindezek a belső feszültségek azonban egy külső szemlélő számára észrevehetetlenek maradtak. A turisták kívülről és a fényűző szállodáikból nem láthattak mást, mint egy politikailag is stabil országot.³⁴

1.2.2. Egyiptom

Egyiptom az észak-afrikai sávban területi szempontból „csak” a harmadik ország, viszont népességét tekintve nem csak Észak-Afrikában, hanem az egész arab világban is a legnépesebb országok egyike közé soroljuk, 85-87 millió lakossal. Az emberek túlnyomó többsége a Nílus-part mentén húzódó sávban él. Általánosságban elmondható, hogy az egyiptomi lakosok nagyobb százaléka él vidéken, mint városban. „Az egyiptomi társadalom etnikailag homogén, vallásilag, de főleg kulturálisan és életmódban azonban markánsan különböző csoportok több ezeréves együttélésének eredménye.”³⁵ Első pillantásra Egyiptom is Tunéziához hasonlóan egy stabil, működő rendszernek mutatkozott, ahol a formális keretek adottak voltak, ha ez ember részt kívánt venni a politikai életben. Látszólag többpártrendszer volt és tartottak választásokat is. A médiában, tüntetéseknél és bizonyos megmozdulásoknál is kifejezésre juttathatták az emberek a politikai véleményeiket, habár meglehetősen korlátozott módon. A kormány azonban szigorúan ellenőrzés alatt tartotta és esetenként ki is iktatta az olyan tényezőket, akik esetleges veszélyt jelenthettek volna a hatalom számára.³⁶ Hoszni Mubárak, Egyiptom egykori elnöke (1981–2011) rendkívüli feszültséget keltett a nép körében intézkedéseivel. Rendszeresek lettek a letartóztatások, korlátozták a sajtószabadságot és az emberek gyülekezési jogát is. A korrupció szinte mindennaposnak számított, és egyre több embert zártak börtönbe, előzetes bírósági tárgyalás nélkül. Az újságírókat és a sajtó embereit mind politikai alapon választották ki, mecseteket és egyetemeket zártak be. Mivel a gazdaság központosított volt, ezért a vezetők a külföldi befektetőket a különféle privatizációs lehetőségekkel és előnyökkel próbálták meggyőzni, hogy Egyiptom mellett döntsenek.³⁷

Egyiptomot sem kerülte el a válság, melynek hatására megemelkedett a munkanélküliek száma, a turizmus és a feldolgozóipar is hanyatlásnak indult. A 2011-es forradalmak után Egyiptomban

³⁴ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 105.old

³⁵ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 117.old

³⁶ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 121.old

³⁷ BBC (2011) : Egyptian man dies after setting himself alight

a turizmus csökkenni kezdett, mivel a turistákat elrettentette az országban dúló zavargások és bizonytalan helyzet. „A gazdasági válság és a munkanélküliség fokozta a feszültségeket, a kilencvenes évektől folyó liberalizációs gazdaságpolitika ellentmondásai egyre nyilvánvalóbbá váltak.”³⁸ A monarchia és a köztársasági államforma közti egyik különbség, hogy míg a monarchiában az uralkodó címét örökléssel szerzi, addig a köztársaságban a vezetőt megválasztják. Ennek ellenére ebben az időszakban Hoszni Mubarak fia, Gamal Mubarak megkísérelte „örökletes” úton betölteni a köztársaság elnöki hivatalát. Ez a lépés társadalmilag és politikailag is nagy ellentét váltott ki.³⁹

1.2.3. Jemen

Jemen az Arab-félsziget délnyugati sávjában terül el. Terület és népesség szempontjából is a félszigeten, Szaúd-Arábia után, a második legnagyobb állam. Az átlagéletkor itt rendkívül alacsony, nem éri el a 19 évet, a 15 év alattiak aránya megközelítőleg 42%, míg a 65 év felettek aránya pedig nem éri el a 3%-ot. Az urbanizáltság mértéke is meglehetősen alacsony.⁴⁰ Megállapítható, hogy a Jemenben lejátszódó történésekre közvetlenül is befolyással voltak mind a tunéziai, mind az egyiptomi események. „A jemeni alkotmányos vita éppen 2011 januárjában érkezett arra a pontra, amikor a hatályos alkotmány által szabott korlát - két, egymást követő hétéves elnöki periódus engedélyezett - egyre élesedő társadalmi vitákat váltott ki.”⁴¹ Ali Abdullah Száleh második elnöki ciklusának vége 2013-ban lett volna esedékes, azonban ennek elkerülése érdekében, két lehetőséget hozott szóba. Az egyik a hatályos alkotmány által szabott korlátok eltörlése lett volna, a másik pedig, hogy Száleh számára eltörölték volna a hétéves elnöki ciklus hosszát, helyébe pedig az ötéves ciklus lépett volna, ami Szálehnek újabb két, de immár ötéves elnöki ciklus megkezdését jelenthette volna.

Ezen körülmények között a tunéziai Ben Ali január 14-i távozása egyfajta katalizátorként hatott Jemenben, ahol a tüntetéseken az emberek követelték a rezsim leváltását és a következőket skandálták: „Menj Mubarak után, Ali!” Az első időszakban az ellenzék nem kifejezetten Száleh

³⁸ Tüske László (2012): Az alattvaló és az állampolgár – Szempontok az „arab tavasz” egyiptomi fejleményeinek értelmezéséhez, Külügyi Szemle, https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2012_01_Az_alatvale_ees_az_ellampo_.pdf 25. old

³⁹ Tüske László (2012): Az alattvaló és az állampolgár – Szempontok az „arab tavasz” egyiptomi fejleményeinek értelmezéséhez, Külügyi Szemle, https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2012_01_Az_alatvale_ees_az_ellampo_.pdf 25. old

⁴⁰ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 129. old

⁴¹ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 136. old

személyének eltávolítására összpontosított, hanem inkább a reformokra. Egy ponton azonban a hatalom és a hadsereg elkezdett erőszakosan reagálni a tüntetésekre, ezután nem csak az ellenzékiek kezdtek el csatlakozni a demonstrációkhoz, de Száleh pártjának a tagjai is elkezdtek lemondani. A jelszót módosították, amellyel utaltak az alkotmányos vitára. Így hangzott: „Nincs hosszabbítás!” Száleh mindent megpróbált bevetni maradása érdekében, megígérte, hogy feladja törekvéseit a 2013-as elnökválasztással kapcsolatban és nem indul újra, azonban ez az ígéret már túl későn jött, hiábavaló volt. A civil emberek és a diákok nyomására az ellenzék kiadott egy ötponos tervet, ami a békés átmenet lépéseit tartalmazta és magában foglalta azt is, hogy Száleh még 2011 végén lemond hatalmáról.⁴²

Ugyan Száleh pártfogói között még mindig akadtak olyanok, akik kitarítottak mellette, a politikai élet legjelentősebb és legbefolyásosabb területeiről elvesztette a támogatókat. A hadsereg tehát nem állt tovább Száleh szolgálataiban, ők az egyiptomi mintát akarták követni. Június 3-a fordulópontot jelentett, ugyanis Száleh ellen aznap a saját palotájában merényletet követtek el, amelyet túlélte, azonban Szaúd-Arábiába kellett utazni további kórházi kezelésre és nagyon úgy látszott, hogy nem is fog már visszatérni. A törvények szerint a hatalmat Abd-Rabbuh Mansur Hadi, a volt alelnöke vehette át. Száleh aláírta beleegyező nyilatkozatát majd a volt alelnököt 2012-ben hivatalosan is megválasztották elnöknek.

Jemenben azonban az arab tavaszt követő politikai változások és átalakulások még egyáltalán nem zárultak le. Az általános társadalmi szegénység és magas szintű munkanélküliség ugyanúgy az emberek mindennapjait képezték. A politikai konfliktusok még nem zárultak le és a társadalom összetettsége is hozzájárult egy esetleges országszakadás veszélyéhez. 2015 januárjában létrejött a megállapodás, amely az új föderális Jemen régióit foglalta magában, négy északi és két déli régiót. Azonban ezzel a felosztással is megmaradt a szakadás lehetősége. Jemenben az arab tavasz legnagyobb következménye, hogy egy ilyen összetett társadalomban, a hagyományos erők (törzsi, regionális, vallási) a fegyveres erőszak mellett is hajlandóak voltak egy politikai megoldást találni.⁴³

⁴² N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 136. old

⁴³ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 137-138. old

1.2.4. Bahrein

Az arab világban és azon országok közül, amelyeket jelentősebben érintett az arab tavasz, Bahrein terület és népesség szempontjából is a legkisebb államnak számít. Egy nagyobb és néhány kisebb szigetből áll. Szaúd-Arábiával és a szárazfölddel egy úgynevezett töltésút köti össze. A bahreini arab tavasz csupán pár hónapig tartott, még úgy is, ha beleszámítjuk az utóhatásait is az országra nézve. A felkelések 2011. február 14-től március 14-ig folytak. A fiatal generáció ez esetben is igénybe vette az internet és mobiltelefon vívmányait, amelynek segítségével szervezték a tüntetéseket, az összes ellenzéki csoporttal karöltve. A rendfenntartó erők brutalitással és erőszakkal reagáltak a tömegekre, ami sokakat elsőre meglepett, majd ennek hatására a követeléseiket egyre radikálisabb módszerekkel akarták érvényesíteni.

Bahreinben a hadsereg beavatkozása eltérő volt más országokhoz képest, mivel a hadseregben sokan nem Bahreimből származtak, zsoldosok, ezáltal a hadsereg nem tudta megtartani semlegességét, nem tudott hű maradni az államhoz és a néphez is egyaránt. A monarchia-követeléseket felváltották a köztársasági követelések, amelyek az uralkodócsaládra komoly veszélyt jelentettek, a családnak tehát feltétlen szükséges volt megtartania az egységet a túlélésük érdekében.

Néhány kutató szerint az, hogy az uralkodócsaládnak kellett meghátrálnia egy olyan erős szaúd-arábiai befolyás hatása, amely a miniszterelnököt eltávolíthatatlanná tette hivatalából. A történések alakulását két szempont határozta meg: az egyik az volt, hogy a tüntetők megindultak a királyi palota ellen, a másik pedig, hogy az Öböl-menti Együttműködési Tanács égisze alatt bevonultak a fegyveres erők.⁴⁴ Az ellenzéki tüntetők, akik előzetesen nem lettek regisztrálva, március 11-én összefogtak és megindultak a palota ellen, miközben végig azt hangoztatták, hogy a hatalomnak távoznia kell. Az, hogy a palota felé megindultak, amiatt volt, mert a radikális ellenzék rosszul mérte fel a helyzetet és úgy ítélték, hogy a rezsím mindenképpen megbukik. Azzal a lehetőséggel azonban nem számoltak, hogy iráni beavatkozással a tervük könnyedén meghiúsulhat. Egy szaúdi közleményben az állt, hogy Bahreimből egy kérés érkezett, hogy azok a csapatok, amiket a hat állam közösen fenntart, segítsen a rendet visszaállítani. A kérés után Szaúd-Arábiából és az Egyesült Arab Emírátsukból rendőrcsapatok érkeztek Bahreinbe.

A király már március 15-én szükségállapotot hirdetett, ami után a bahreini arab tavasz véget is ért. Június 9-én egy úgynevezett „nemzeti párbeszédet” hirdettek meg, amely sokaknak úgy

⁴⁴ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 139,147,148 old

tűnt, hogy ez visszatérést jelent a hatalom és az ellenzék között már korábban is folytatott politizáláshoz. A „nemzeti párbeszédben” azonban a résztvevők csak javaslatokat tehetek és a kormányt csak a király utasíthatta végrehajtásra. Az ellenzékiek aránya mindössze csak 10%-ot tett ki. Ugyan a tüntetéseket sikerült levérni, az országnak még így is nagy károkat okozott az arab tavasz. Bahrein gazdaságát is rendkívül megviselték az események, az a pozitív kép, hírnév, amit a biztonságos pénzügyi és üzleti környezettel kapcsolatban felépítettek, most mind megingott.

A Bahreinben lezajlott arab tavasz talán egy pozitív végkimenetele az volt, hogy a szunnita csoportok, akik a 2011-es események előtt még nem voltak szervezettek, most egy olyan erős politikai egységgé szerveződtek össze, amely szinte az egyedüli olyan csoportosulás maradt, amit a hatalom nem kezdett el támadni.⁴⁵

1.2.5. Líbia

Líbia az észak-afrikai arab sávban terül el, ugyan területét illetően az egyik legnagyobb állam, népességszáma szerint viszont a legkisebb államnak tekintendő. Ahogy a térségben másnak is, úgy Líbiának is két jelentős kihívással kell megküzdenie, a modernizációval és globalizációval. A modernizációs folyamat során egy ország, társadalom megpróbál felzárkózni a nála fejlettebb országokhoz, míg a globalizáció olyan gazdasági, társadalmi, kulturális vagy politikai változásokra, átalakulásokra utal, amik az elmúlt néhány évtizedben formálták a világot.⁴⁶

A tunéziai történésekhez hasonlóan Líbiában is egy elsőnek triviálisnak tűnő konfliktusból robbant ki minden. Bengházi városában 2011. február 15-én letartóztattak egy emberjogi aktivista ügyvédet, Fathi Tarbilt. 1996-ban Abú Szalímban egy óriási börtönmészárlás történt, aminek során mintegy 1200 fogoly vesztette életét. Fathi Tarbil ezeknek az áldozatoknak a családjait képviselte és a képviselő szervezet koordinátora is volt. Erre az időre már Tunéziában és Egyiptomban is kitűzték a „harag napját” február 17-ére, így a tüntetések egybeestek. Líbia esetében is a tüntetések háttérben súlyos társadalmi és gazdasági elégedetlenségek álltak, akárcsak Tunéziában vagy Egyiptomban, ami a Kaddáfi korszakban halmozódott fel. Az emberek meglepődtek, hogy hiába volt Líbia egy olajbevételekben gazdag ország, ez az életszínvonalukon egy kicsit sem mutatkozott meg. Kaddáfi ugyan hatalmas modernizációkba kezdett, a keleti területek egyre inkább úgy érezték, hogy elhanyagolják őket. A Líbiában történő felkelés és polgárháború volt az egyetlen, olyan eseménye az arab tavasznak, amibe a

⁴⁵ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 148-149. old

⁴⁶ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 151,153. old

külvilág is beavatkozott.⁴⁷ A felkeléseket, amik keletről indultak meg, Kaddáfi csapatai elkezdtek teljesen visszaszorítani. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa az 1973. számú határozatában ezután elrendelte egy repüléstilalmi övezet létrehozását, a polgári lakosság megvédeése érdekében. A repüléstilalmi övezeten felül pedig még a fegyverszállítást is megtiltotta egész Líbia területére vonatkozóan. A határozatot az Arab Liga kérésére hozta meg a Biztonsági Tanács, és teljesen biztos volt az első pillanattól kezdve, hogy ez fegyveres konfliktushoz fog vezetni. A francia légierő rövid időn belül megjelent Líbia légterében. A feladatot hivatalosan a NATO hajtotta végre, néhány szövetséges állam segítségével. Országá szuverenitásának ezen módon történő korlátozását Kaddáfi nem volt hajlandó elfogadni. A líbiai csapatok elkezdtek lőni a légteret ellenőrző gépekre, amire ők szintén fegyverrel válaszoltak. A hadművelet során az előzetes határozat ellenére az emberek élete mégis veszélybe került, mindemellett súlyos veszteségek is érték a lakosságot. A veszélyhelyzet kialakulásával menekültek százezrei indultak meg Tunézia és Egyiptom felé. A NATO beavatkozását követően a líbiai polgárháborús helyzet egyik legfontosabb kérdése eldőlt: 2011. október 20-án felkelők elfogták és meglincselték Kaddáfít. 2011. október 23-án bejelentették Líbia „felszabadulását” az ellenzék győztes vezetői. A Líbiában történt felkelés, tehát az emberek próbálkozása volt a hatalom újraelosztására és a korrump rezsím leváltására, és nem pedig egy európai és nyugati értelemben vett demokráciára való törekvés.⁴⁸

1.2.6. Szíria

Szíria a Földközi-tenger keleti partvidékén terül el. A környezetében lévő országokhoz képest csak közepes méretű, ideológiai és történelmi szempontból azonban a legmeghatározóbb arab országok közé tartozik. Az országban történtek után Szíria 2011 óta a nemzetközi figyelem középpontjába került. Az országban elhúzódó polgárháború volt az egyik ok, amiért negatív kicsengése volt az eseményeknek, a másik pedig az, hogy a szíriaiak, az ellenzéki politikai erők győzelmével jogosan tarthattak egy „szunnita bosszútól”. Más országokhoz hasonlóan Szíriában is a kezdetekben még békés tüntetésekre került sor. Az események valójában csak márciusban kezdtek el kibontakozni Daraa városában. Az ország egyik központi mezőgazdasági területén óriási megmozdulások vették kezdetét. Ezek az események azt a tényt támasztották alá, hogy annak a szerződésnek egy fontos eleme, amely az ország szerkezetének,

⁴⁷ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 164-165. old

⁴⁸ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 165-166. old

rendszerének alapja kellene, hogy legyen, megbomlott. A vidéki földművelők és a központi hatalom között létrejött egy hallgatólagos megállapodás, aminek értelmében a rendszernek kötelessége lett volna kisegíteni azokat a területeket, amelyeket 2006 óta folyamatosan aszály sújtott, azonban ez a segítségnyújtás elmaradt, az embereket magára haragítva.⁴⁹

A kezdetekben békésnek induló tüntetéseken az emberek hasonló célokat szerettek volna elérni, mint a többi országokban. Demokratikus reformokat követeltek, a korrupciós hálózat felszámolását, valamint, hogy engedjék szabadon a politikai foglyokat. A Bassár el-Aszad rezsime a katonaságot bevetve véresen számolt le az elégedetlenkedőkkel, ezzel egy éles irányváltást eredményezett az események alakulásában. A tüntetők ellen irányuló erőszak miatt néhány héten belül a tömegekből egy ellenzéki erő nőtte ki magát, amelynek már ez egyik fő követelése volt az Aszad-rezsime megdöntése. Törökországgal az előző években Szíria kifejezetten jó viszonyt ápolt, ám ennek most vége szakadt.

Aszad különösen jó kapcsolatban állt a török miniszterelnökkel, Recep Tayyip Erdogannal. Erdogan azt tanácsolta Aszadnak, hogy semmiféleképpen ne folyamodjon erőszakhoz a tüntetők megfékezése közben, ő azonban mégis így tett. Ezzel a lépésével azonban a török miniszterelnök nagyon rövid időn belül a szíriai ellenzék oldalára állt, és őket kezdte támogatni. A nemzetközi közösség jelentős többsége Aszad ellen fordult, és az ellenzékieteket támogatták. Szíria támogatói között voltak még Törökország mellett az Öböl-beli arab monarchiák, akik elsősorban pénzzel és fegyverrel támogatták őket. Az USA és a nyugati szövetségesek politikai támogatást ígértek, és fenntartották egy esetleges katonai beavatkozás lehetőségét is. Ez a csoport az úgynevezett „Szíria barátai” nevet viselte. Aszad támogatói között volt Oroszország, akinek a 2015-ös konfliktusba való beavatkozásának köszönhetően ma már az Aszad-rezsime több mint az ország 50%-át tartja ellenőrzése alatt. Aszad másik nagy támogatója pedig Irán volt, amely a többes nagyságrendű kiképzett és felszerelt katonaságával nyújtott segítséget.⁵⁰

Négy év telt el a polgárháború után az Aszad-rezsime még mindig elkerülte a bukást és hatalmon maradt, aminek számos oka volt. A kisebbségi réteg - keresztények, kurdok - úgy gondolták, hogy a központi kormánynak köszönhetik maradásukat és az garantálja nekik a túlélésüket. Az „nyugatos” ellenzéki politikusok pedig többször nyilatkoztak nemzetközi portálokon arról, hogy a kisebbség ugyanolyan biztonságban örvendene, mint az Aszad-rezsime alatt. A tény a nyilatkozatok ellenére viszont az volt, hogy belföldön számos agresszió és konfrontáció érte a

⁴⁹ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 171;180. old

⁵⁰ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 181. old

kisebbséget és ez világossá tette azt, hogy a legtöbb esetben az ellenzék képviselő személyeknek nincs ráhatása arra, ami Szíria határain belül történik.⁵¹

Aszad maradásának másik oka pedig az ellenzék volt, ami, szét volt töredevezve. Próbálták elnyerni a nép bizalmát és támogatását és közben egymással is hadakoztak. „Hiányzott az az eszme és/vagy cél, mely a társadalom sokszínűségét, és az ellenzéki csoportok ideológiai heterogenitását felülírva megteremthette volna az egységet.”⁵² A szíriai polgárháború okozta konfliktusokkal kapcsolatban a nemzetközi közösség többször is próbált közbeavatkozni. Azonban fegyveres beavatkozásra csak 2014 nyarán került sor, amikor is az Iszlám Államra légicsapásokat mértek. Ezzel a beavatkozással a felkelők és a hatalom közti fegyveres konfliktust próbálták megoldani, azonban nem jártak sikerrel. 2011 novembere és 2012 januárja között az Arab Liga kétszer is megkísérelt közvetíteni a rezsim és az ellenzék között, ám ez is hiábavalónak mutatkozott. Az első felhívásban felszólították a kormányt, hogy vessen véget az erőszaknak, engedje szabadon a politikai foglyokat, és vonja ki a harckocsikat a városokból, ezen béketerv többszöri kísérlete is kudarcba fulladt.⁵³

Nyilvánvalóvá vált mindenki számára, hogy egyik fél sem fogja tudni meggyőzni a másikat. A külső beavatkozás elmaradása miatt a felkelők radikálisabb módszerekhez folyamodtak és esetenként előfordult az is, hogy bizonyos demokratikus elemeket háttérbe szorítottak. A nemzetközi közösségnek, kifejezetten a nyugati országoknak nem állt érdekükben tovább, olyan szervezeteket győzelemhez segíteni, amelyek nagy valószínűséggel később a nyugati világra veszélyt és kockázatot jelentettek volna, ha ellenük fordulnak egy nap és egy szélsőséges vallási ideológiájú Szíria megépítésébe fognak. 2012 júliusában végül hivatalos lett, az, amit a nemzetközi közösség már régóta sejtett: Szíria elismerte, hogy vegyifegyverekkel rendelkezik. A hatóanyagok között volt mustárgáz és ideggáz, amiket ballisztikus rakéták és bombák juttattak volna célba. 2012 augusztusában Barack Obama amerikai elnök felhívta a szíriai kormány figyelmét, hogy a vegyi fegyverek alkalmazásával egy olyan határt készülnek átlépni, ami minden esetben nemzetközi katonai válaszreakciót vált ki. A szíriai külügyminisztérium kijelentette, hogy semmilyen esetben nem készülnek bevetni a vegyi fegyvereket a saját népük ellen.⁵⁴ 2013 elején azonban olyan hír érkezett, hogy néhány vegyifegyver támadást végrehajtottak. A támadások kivizsgálásának kérelmével Szíria az ENSZ-hez fordult. 2013 augusztusában egy vizsgálóbizottság érkezett Damaszkuszba, majd

⁵¹ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 181-182. old

⁵² N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 184. old

⁵³ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 185-186. old

⁵⁴ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 185-186. old

augusztus 21-e éjjelén egy mindennél pusztítóbb szarin-támadást hajtottak végre, amelynek során több mint ezer ember veszítette életét. Nagy a valószínűsége annak, hogy a támadást a kormány katonái hajtották végre, ám erre bizonyítékot nem találtak. Egy ilyen volumenű vegyifegyver-támadás egyértelműen átlépte a határt Obamánál. 2013. szeptember 9-én az orosz külügyminiszter, Szergej Lavrov egy váratlan javaslatot tett, mely szerint, ha Szíria vállalja, hogy csatlakozik a Vegyifegyvertilalmi megállapodáshoz és ellenőrzés alatt megsemmisíti a készleteit, úgy el lehetne tekinteni attól, hogy az USA megtámadja Szíriát. A háttérben feltehetően amerikai- orosz egyeztetés történt, de végül a szíriai külügyminiszter vállalta, hogy megkezdje a tárgyalásokat, és végül, a megállapodás részesévé váltak. A szíriai fegyverraktár tartalmát feljegyezték, elszállították az országból majd végül 2014 második felében be is fejeződött a készletek megsemmisítése. Ezzel a Szíriát fenyegető külső veszély elhárult, azonban a belső ügyek alakulása a mai napig beláthatatlannak mutatkoznak.⁵⁵

A szíriai válság, amely a kormányellenes megmozdulásokkal kezdődött, 2015-re a közel-keleti regionális hatalmi versengés egyik fő színterévé vált. Annak érdekében, hogy a polgárháború kimenetele kedvező legyen, ezért számos külső állami szereplő is beleavatkozott a konfliktusba, akár katonai intervencióval is. 2015-ben Moszkva is úgy döntött, hogy beavatkozik a szíriai háborúba, ezzel megfékezve a terrorszervezetek terjedését és megmentve az Aszad rezsimit is.

Az Iszlám Állam folyamatos terjeszkedése és a Törökország által a kurdok ellen indított észak-szíriai hadműveletek tették ezt a konfliktust még komplikáltabbá. Az USA kifejezetten kerülte a katonai szerepvállalást és figyelmét maximálisan az Iszlám Állam felszámolására fókuszálta.⁵⁶ Oroszország és Szíria jó kapcsolata régebbre vezethető vissza, amikor is a Szovjetunió lett Szíria egyik fő fegyverszállítója. Az Aszad rezsím esetleges bukása azért lett volna kedvezőtlen Oroszországnak, mert az egyet jelentett volna a régióból való kiszorulásával és Moszkva számára a status quo fenntartása kizárólag csak Szíria stabilitásával lehetséges. A bombatámadások, melyeket az orosz légierő az intervenció keretein belül hajtott végre, az USA és szövetségeseinek állítása szerint az elsődleges célpontok nem az Iszlám Állam katonái voltak, hanem az ellenzéki fegyveresek. Az orosz beavatkozás legfőbb célja az volt, hogy a polgárháború alatt egy meghatározó szereplővé váljon az USA-val szemben. Putyin ügyelt rá, hogy csak annyi gazdasági és katonai erőforrást vessenek be, amennyi feltétlenül szükséges az orosz befolyás megszerzéséhez és megtartásához. Az Egyesült Államok vélhetően nem

⁵⁵ N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest, 187. old

⁵⁶ Selján Péter (2020): Külső katonai beavatkozás a szíriai polgárháborúba – Oroszország, Irán, Törökország és az Egyesült Államok szerepe; Nemzet és Biztonság, 24. old

megfelelő stratégiáját követően csökkent az USA befolyása a Közel-Kelet térségben, ezzel együtt fokozódott az orosz aktivitás.⁵⁷ Az elhúzódó háború a jövőre nézve súlyos negatív következményeket ígért, melyekért a felelősség, a benne részt vevő szereplők mindegyikét terheli.

2. AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A MIGRÁCIÓS NYOMÁS

2.1. Diplomáciai konfliktusok a tagállamok között

A migráció latin eredetű szó, mely magyarul vándorlást jelent. A vándorlás lehet egyéni vagy csoportos elhatározás eredménye is, amelyet a társadalmi, gazdasági vagy politikai folyamatok és a mindennapos történések együttesen határoznak meg.⁵⁸ A migráció motiváció szerint lehet kényszerből történő, és lehet önkéntes. A kényszerszermigráció kiváltó oka rendszerint az egyénre ható tényezők, nem várt krízishelyzetek, politikai, vallási üldöztetés vagy akár természeti katasztrófa is lehet.⁵⁹

„Az EU külső emberi jogi politikája és migrációs célkitűzései emlékeztet az EU-nak és tagállamainak a menekültekről szóló globális megállapodás értelmében a menekültek hatékony és teljes védelméért való felelősség megosztása és a befogadó országokra nehezedő nyomás enyhítése iránt tett kötelezettségvállalására...”⁶⁰

Az európai országok nagy múlttal rendelkeznek a menekültek befogadása terén. Európa egyik központi elve az alapvető jogok védelme. 1999-ben az EU elköteleződött egy közös európai menekültügyi rendszer kidolgozása mellett, azért, hogy képesek legyenek eredményesebben fellépni az EU-ban felmerülő menekültügyi problémákkal szemben. A Menekültügyi eljárások irányelve meghatározza, azokat a minimális elvárásokat az adott tagországgal szemben, amelyet annak teljesítenie kell. Létrejött az Európai Menekültügyi Alap, amelyen keresztül az EU anyagi eszközökkel tudta támogatni a menekültügyi rendszerüket a hatékonyság

⁵⁷ Selján Péter (2020): Külső katonai beavatkozás a szíriai polgárháborúba – Oroszország, Irán, Törökország és az Egyesült Államok szerepe; Nemzet és Biztonság, 29 old.

⁵⁸ Dr. Lukács Éva- Dr. Király Miklós (2001): Migráció és Európai Unió; 20. old

⁵⁹ Hautzinger Zoltán- Hegedűs Judit- Klenner Zoltán (2014): A migráció elmélete, Nemzeti Közszerológiai Egyetem,

http://real.mtak.hu/16634/1/w207.bat_session%3D1164013711%26infile%3D%26sobj%3D8961%26cgimime%3Dapplication%252Fpdf . 1. old, 68. old.

⁶⁰ Európai Parlament (2020): Az EU külső emberi jogi politikája és migrációs célkitűzései. IV/28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0060_HU.html

növelésének érdekében. Bevezették az Eurodac-ot, amelynek segítségével ellenőrizni lehetett az ujjlenyomatokat és meg tudták állapítani, hogy az adott menedékkérő már nyújtott-e be kérelmet más tagállamban is.

A menekültügyel és a menekültek áttelepítésével kapcsolatban az EU-nak unión belül és kívül is rendkívül fontos szerepe van. Az európai harmonizációt célzó irányelvek ellenére a számottevő különbségek a menekültek védelmével kapcsolatban az egyes tagállamok között még mindig jelen vannak. A tagországok között nem azonosak a befogadó körülmények, a menedékkérőknek nyújtott egészségügyi ellátás, és sok esetben a menekültekből hajléktalanok lettek.⁶¹ Az Európai Unió számos szabályt és keretet hozott létre a migráció kezelése érdekében, akár a menedékjog iránti kérelmek elbírálásával kapcsolatban vagy az illegálisan érkezett migránsok visszaküldésének ügyében. Azok a menekültek, akik az otthoni helyzetükből adódóan védelemre szorulnak, lehetőségük van arra, hogy jogszerűen és teljes biztonságban történjen az átlépésük az EU területére, anélkül, hogy kockáztatnák az életüket más módon történő veszélyes utazásokkal.⁶² A Bizottság 2011 májusában előterjesztett egy átfogó gyorsreagálási uniós kezdeményezést, amellyel egy esetleges migrációs hullámmal szemben időben meg tudják kezdeni a szükséges lépéseket. Ezen kezdeményezésbe beletartozik a határellenőrzés, a schengeni igazgatás megerősítése, stabilizációja, azon tapasztalatok, módszerek cseréje, mellyel a bevándorlók sikeres beilleszkedését segítik elő. Végül pedig a migráció terén folytatott együttműködésre vonatkozóan, a harmadik országokkal való stratégiai megközelítés kialakítása is rendkívül fontos feladat volt.

2.2. A 2011-es és 2015-ös migrációs hullám

2011 jelentőségteljes év volt az Európai Unió számára, ez volt az arab tavasz kirobbanásának éve, melynek során mindennél nagyobb szükség volt a tagországok közötti összehangolt működésre. Számos észak-afrikai ország lakói kényszerültek elhagyni otthonukat. A felkelők miatti erőszak elől tömegek indultak meg menedékért, elsősorban Tunéziába és Egyiptomba. A menekültek közül azóta sokan, némelyek segítséggel, de visszatértek otthonukba. Az észak-afrikai térségből menekült tömegek jelentős része Tunéziát és Egyiptomot választotta, azonban

⁶¹ UNHCR (2016): Az Európai Unió menekültügyi politikája: Menedék az EU-ban, The UN Refugee Agency <https://www.unhcr.org/hu/153-humivel-foglalkozunkjogvedelem-biztositasaz-europai-unio-menekultugyi-politikaja-html.html>

⁶² Európai Tanács (2019): Hogyan kezeli az EU a migrációs áramlatokat? <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-migration-policy/managing-migration-flows/>

kisebbszámúban ugyan, de voltak, akik az EU felé vették az irányt. A legtöbben Olaszország és Málta partjain érték partot, ami miatt mindkét országnak komoly migrációs nyomással kellett szembesülnie. A menekültek az olasz Lampedusa szigetének fekvését kihasználva előnyre tettek szert és azon keresztül naponta, ezres nagyságrendű menekült tömegek árasztották el a szigetet. A helyzet alapvetően kezelhető lett volna, az Európai Unió hirtelen nem várt problémákba, konfliktusokba és kihívásokba ütközött. Felszínre kerültek az addig lappangó hiányosságok, mint például a szolidaritás hiánya, az európai emberek körében fennálló idegenellenesség és a közös bevándorlás és menekültpolitika hiánya is kiütközött.

A 2011 februárjában kiadott brüsszeli sajtótájékoztató világosan mutatja, hogy az Európai Unió Tanácsának addig nem látott, nem szokványos intézkedéseket kellett hozni. A miniszterek között a tárgyaláson szó volt az észak-afrikai helyzetről, különös tekintettel a líbiai eseményekre, valamint megvitatták a Tunéziából Olaszországba tartó migrációs hullámot is. Február 15-én az olasz belügyminiszterium a kialakult helyzet miatt, hivatalosan is segítséget kért a FRONTEX-től (Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség, feladata az európai schengeni térségben történő határellenőrzés, mindez a schengeni övezet tagállamainak határ és parti őrségével együttműködve valósul meg). A Közép-Mediterrán Térségben a FRONTEX és Olaszország együttesen műveletet indított 2011. február 20-án, „Hermes 2011” néven.⁶³ A Hermes 2011-es műveletet, amelyet eredetileg júniusban kellett volna megkezdeni, előrébb hozták. Az olasz kormány továbbá még abban is kérte a FRONTEX segítségét, hogy vizsgálják meg, hogy az észak-afrikai térségben kialakult politikai instabilitás milyen mértékű migrációs krízishelyzetet eredményezhet majd a mediterrán országokban. Együttesen megerősítették Olaszország tengeri és légi határőrizetét. A művelet során a légi határőrizetben a vezető szerepet Olaszország töltötte be, míg a légiben pedig már a tagországok csapatai is részt vettek, ezzel segítve a tengeri határőrizet egységei számára a feladat eredményes végrehajtását.⁶⁴ A Hermes 2011-es művelet 2011 júniusáig 37 773 fő elfogásával zárult, melynek 90%-a tengeren történt. Az elfogottak között volt 96 embercsempész, 204 főt pedig kiutasítottak és visszaadtak a tunéziai hatóságoknak. Az elfogott menekülteket az olasz hatóságok kijelölt szállásokon helyezték el.⁶⁵

⁶³ Laufer Balázs (2011): Az észak-afrikai migráció és politikai kételyek Európában, Publikon Kiadó, Budapest <http://www.geo.uszeged.hu/~toto/Afrika%20f%C3%B6ldrajza/migr%C3%A1ci%C3%B3/Migr%C3%A1ci%C3%B32.pdf> .158-159 old.

⁶⁴ Hortobágyi Dániel (2011): Migrációs vészhelyzet Dél-Olaszországban, avagy a FRONTEX Hermes 2011 Művelete, <http://pecshor.hu/periodika/XII/hortobagyi.pdf> . 335. old.

⁶⁵ Hortobágyi Dániel (2011): Migrációs vészhelyzet Dél-Olaszországban, avagy a FRONTEX Hermes 2011 Művelete, <http://pecshor.hu/periodika/XII/hortobagyi.pdf> . 338. old

2011. május 4-én az Európai Bizottság elfogadott egy közleményt a migrációval kapcsolatban, amelyben az Európai Unió értelmezte a mediterrán térségben kialakult fordulatokat, az ezekből adódó migrációs nyomást és végül pedig magának az EU-nak az erősségeit és gyengeségeit is számba vették. A közleményben rávilágítottak arra, hogy az EU-nak komoly problémái vannak a migrációs politikáját illetően. Ez leginkább a külső uniós határszakaszok, mint például a dél-mediterrán határok, valamint a Görögország és Törökország közötti szárazföldi határ gyengeségét mutatta. El kellett ismerniük, hogy az EU nincs felkészülve és nem rendelkezik a megfelelő eszközökkel, hogy azoknak a tagállamoknak a segítségére legyen, amelyek leginkább ki vannak szolgáltatva a nagyméretű migrációs nyomásnak, ezért szükség volt a nagyobb szolidaritás megteremtésére, a felelősség jobb megosztására és mindenekelőtt az EU külső határainak az ellenőrzését folyamatosan erősíteni és javítani kell. Ezek az utóbbi időben felmerült nehézségek rávilágítottak arra a tényre, hogy menekültügyi és bevándorlásügyi kérdések rendkívül komplexek. A biztonsági feltételek megteremtése, a bűnöző hálózatok elleni aktív fellépés és egy hatékony határőrizet kiépítése és megfelelő üzemeltetése prioritást élveznek ezekben az időkben.⁶⁶

A közel-keleti háborús menekülteken kívül rengetegen hagyták el otthonukat Szomáliában, Eritreában és Szudánban, akik célállomásul szintén Olaszországot és Máltát tűzték ki. Ezek az események az EU tagállamainak védelmi és befogadó rendszerét egyre fokozottabb nyomásnak tették ki.⁶⁷ „Egyértelmű, hogy az EU-nak szilárd, közös menekültügyi és bevándorlási politikára van szüksége. E szükséglet az elmúlt hónapokban Észak-Afrikában lezajlott történelmi események tükrében még egyértelműbbé vált. Az EU-nak teljesítenie kell azt az ígéretét, hogy menedéket nyújt a védelemre szorulóknak.”⁶⁸ Az EU alapértékei és szabályrendszere közé tartozik a háborús menekültek befogadása. Az Európai Unió mottója: „Egyesülve a sokféleségben”, azt jelzi, hogy habár minden tagállam más és más, akkor is megteremti a módját annak, hogy egymás mellett békében éljenek az emberek. A menekültkérdéssel kapcsolatban az EU álláspontja, hogy a segítségre szorulókat be kell fogadni.

⁶⁶ Laufer Balázs (2011): Az észak-afrikai migráció és politikai kétélyek Európában, Publikon Kiadó, Budapest <http://www.geo.uszeged.hu/~toto/Afrika%20f%C3%B6ldrajza/migr%C3%A1ci%C3%B3/Migr%C3%A1ci%C3%B3B32.pdf>. 158-159 old.

⁶⁷ European Commission (2011) A Bizottság az Európai Unióba irányuló bevándorlás kezelésének javítását javasolja. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_11_532

⁶⁸ European Commission (2011) A Bizottság az Európai Unióba irányuló bevándorlás kezelésének javítását javasolja. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_11_532

Az elmúlt néhány évben Európában a 2015-ös migrációs hullám volt a legsúlyosabb, amely a II. világháború óta történt. 2015-ben érte el csúcspontját az EU-t céljak kijelölő menekültek és illegális migránsok aránya. A migrációt számos tényező kiválthatja, ilyen például a háború, demográfiai ok, klímaváltozás, emberi jogok megsértése, súlyos elszegényedés vagy pedig politikai okok. 2018-2019-re a menekült státuszt kérelmezők aránya ugyan csökkent az EU-ban, a 2015-ös válság miatt azonban az európai menekültügyi rendszer komoly hiányosságai a felszínre kerültek. Az Európai Parlament ezen hiányosságok orvoslására, javítására az uniós menekültügyi szabályok és az uniós határellenőrzések megerősítését elősegítő reformokon kezdett el dolgozni.⁶⁹ Kijelenthető, hogy bármilyen jelentősebb változás bekövetkezik egy adott területen, legyen az demográfiai, gazdasági vagy politikai válság, az a lakosságot különböző arányban ugyan, de migrációra készíti.

A 2015-ös menekülthullámot a térségben bekövetkező biztonsági körülmények drasztikus megváltozása idézte elő legfőképpen. Azon migránsok, akik kényszerből hagyják hátra hazájukat, legnagyobb arányban az úgynevezett krízisövezet közvetlen környezetét jelölik ki célul. Alapvetően tehát, a többség inkább hazája közelében marad, mindaddig, ameddig a háborús környezet közvetlen közelében való tartózkodás tarthatatlanná és élehetlenné nem változik, vagy ha a hazájukba való visszatérés lehetősége kilátástalannak bizonyul a jövőre nézve. A szíriai menekültek számára a legközelebbi biztonságos helyet Törökország, Líbia és Jordánia jelentette, ez a mai napig változatlan maradt. A befogadó országokban való tartózkodásukat, az adott államokban lévő menekültügyi rendszerek működőképessége, ellátási színvonala befolyásolja. Valójában ez határozza meg, hogy végül tovább állnak-e vagy sem. A későbbiekben az Európai Unió tagállamaiban kialakult társadalmi és diplomáciai konfliktusoknak az egyik lényeges oka volt, ezen országok menekültügyi rendszerének megtartóképtelensége. Azok a menekültek, akiknek megélhetése az egyes befogadó országokban ellehetetlenedett, folytatták útjukat és új célt jelöltek ki, amely sokak esetében az Európai Unió volt.⁷⁰

Angela Merkel, német kancellár, 2015. október 15-én a német törvényhozás Alsóházában a betervezett migrációs törvénycsomag vitáján úgy fogalmazott, hogy „ábrándokat kerget, aki azt hiszi, hogy a digitalizáció és a globalizáció korában be lehet zárkozni”.⁷¹ Egy másnapi

⁶⁹ Európai Parlament (2017): A migrációs kérdés Európában, Európai Parlament Hírek

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78632/a-migracios-kerdes-europaban> .

⁷⁰ Tálás Péter (2016): Az európai migrációs válság értelmezési kereteiről, Nemzet és Biztonság 6. szám; http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_6_06_talas_europai_migracios_valsga.pdf . 98. old.

⁷¹ Nemesi Attila László (2015): A nyelv a nyilvánosságban: versengő és társdiskurzusok. Replika, 6. szám, http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19067/1/95_06_Nemesi.pdf . 106.old.

konferencián szintén úgy fogalmazott, hogy a németek még csak a globalizáció szebbik felével találkoztak. A német kancellár hangsúlyozta, hogy a szíriai háború a globalizációval hozzájuk is el fog jutni és muszáj megtanulniuk bánni vele. Kijelentései nagyon hasonlóak voltak az Európai Bizottság elnökéhez, Jean-Claude Junckeréhez, amit alapvetően egy bevándorlópárti alaphang jellemzett. Merkel azonban a bevándorló tömegeket két csoportra osztotta. Azok, akik háborús veszélyhelyzet miatt kényszerültek elhagyni otthonaikat, azokat be kívánták fogadni, azok, akik csak a gazdasági jólét reményében érkeztek, vissza kellett térniük hazájukba. A kancellár szerint, a multikulturalizmus problémáira az egyik megoldás egy integrációs tanfolyam/kurzus lehet, hiszen, más kultúrából érkező menekültek esetében az integráció, mind a menekült és a befogadó állampolgárok részéről is nagy erőfeszítéseket igényel.⁷² Csakúgy, mint az állam részéről, hiszen a menekülteket folyamatosan orvosi ellátásban kell részesíteni, nyelvtanfolyamokat szervezni számukra a munkavállaláshoz, illetve biztosítani kell a gyerekek oktatását, óvodai ellátását, az integráció érdekében. Ezekkel a plusz költségekkel az Európai Unió költségvetésének hosszútávon kalkulálnia kell. Tehát az EU migrációs politikája gyökeres változáson ment át.

Angela Merkel tehát, nyíltan a bevándorlók és háborús veszélyhelyzetből menekültek befogadása mellett kötelezte el magát, amit néhány EU-s tagállam nem nézett jó szemmel. A menekültek befogadásával kapcsolatban az egyik konfliktust a tagállamok között az ún. kvótavita okozta. Eszerint, az európai migrációs válság kezelésének érdekében egy kötelező betelepítési kvóta jönne létre, vagyis minden uniós tagállamnak elő lenne írva, hogy hány fő menekültet kell kötelező érvényűen befogadnia. Az Európai Bizottság a menekülteket a tagállamok között arányosan, az adott országok teherbírásához mérten osztaná szét, a cél, az unióra nehezedett terhek arányos és igazságos elosztása volt.⁷³ Néhány ország, Magyarország, Szlovákia és Csehország, azonban ezt rendkívül ellenezte és megpróbálták megakadályozni, hogy érvénybe lépjen ez a határozat, ezt a kérvényt az EU végül elutasította.

Minden ország máshogy reagált a migrációs hullámra. Magyarországon 2015-ben a menekülthullám hatására a déli határzár épült fel, mely az illegális bevándorlók és határsértők megelőzése céljából készült. Németországban sokan úgy vélekedtek, hogy azok az országok, amelyek bezárkóznak, esetleg kerítést húznak fel, nem fogják csökkenteni a bevándorolni

⁷² Nemesi Attila László (2015): A nyelv a nyilvánosságban: versengő és társdiskurzusok. Replika, 6. szám, http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19067/1/95_06_Nemesi.pdf . 106.old.

⁷³ Angyal Zoltán (2019): A kvótaperben született ítélet (I. rész) ProQuest, <https://www.proquest.com/docview/2491618842?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>

kívánó emberek számát, csupán más utakat fognak keresni, de kevesebben nem lesznek.⁷⁴ Angela Merkel kijelentése után tömegek vették az irányt Németország felé, hiszen az a hír terjedt a menekültek között, hogy Németország biztonságos és befogadják őket. A német kancellár nemzetközi szinten széleskörű elismerést vívott ki nyitottságáért, ám ezzel együtt, néhány európai szomszédja ellenszenvét is sikerült kivívnia. Némelyek szerint a menekültek folyamatosan növekvő száma aggodalomra ad okot és felveti egy esetleges összeroppanás veszélyét, ha az események ilyen ütemben folynak tovább. Egyre több politikai és közéleti szereplő kezdte megkérdőjelezni a kancellár képességeit azzal kapcsolatban, hogy képes lesz-e kezelni a következményeket.⁷⁵ „Miközben az uniós döntéshozók előtt folyamatosan ott lebeg az emberi jogok magas szintű védelmét zászlajára tűző, demokrácián és jogállamiságon alapuló Unió víziója, addig a gyakorlatban nagyon is számolni kell mindazon biztonsági megfontolással – így elsősorban a külső határainak védelmével –, amely biztosítja az Unió polgárainak belső határokon történő szabad mozgását.”⁷⁶ Az Európai Unió a békét és emberi jogok feltétlen tiszteletben tartását hangoztatja, nem csak befelé, az uniós tagországok felé, hanem nemzetközi szinten is.⁷⁷

2015. november 29-én az Európai Unió állam- és kormányfői, valamint Törökország egy tárgyaláson vettek részt, mely során szó volt az EU és Törökország közötti kapcsolatok továbbfejlesztéséről, javításáról és a migrációs válság kezeléséről is. Az ülést az Európai Tanács elnöke, Donald Tusk vezette, Törökországot pedig Ahmet Davutoğlu török miniszterelnök képviselte. Arra a megállapodásra jutottak, hogy a jövőben gyakoribb és jobban strukturált megbeszélésekre kerül majd sor, évi minimum 2 csúcstalálkozóval együtt. Kidolgoztak egy közös cselekvési tervet, melyben a szíriai menekültválság kezelésével kapcsolatos javaslatok szerepeltek. Az Európai Unió tagállamai bővíteni kívánták az együttműködést Törökországgal, valamint fokozni a politikai és pénzügyi szerepvállalásukat. Az EU első lépése egy 3 milliárd euró összegű támogatás biztosítása volt, mely azt a célt szolgálta elsősorban, hogy Törökország továbbra is képes legyen kezelni és az országban tartani, az egyre inkább felhalmozódó szír menekült tömegeket. A következő lépésekben a cselekvési terv szerint, a két fél törekedni fog

⁷⁴ Nemesi Attila László (2015): A nyelv a nyilvánosságban: versengő és társdiskurzusok. Replika, 6. szám, http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19067/1/95_06_Nemesi.pdf . 106.old.

⁷⁵ Hill, Jenny (2015): Migrant crisis: How long can Merkel keep German doors open? BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34402001>

⁷⁶ Gyeney Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája: „Tényleges megoldás egy valós válságra?”, Iustum Aequum Salutare, XII. évfolyam, 2. szám, http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20162sz/17_Gyeney_IAS_2016_2.pdf . 277.old

⁷⁷ Gyeney Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája: „Tényleges megoldás egy valós válságra?”, Iustum Aequum Salutare, XII. évfolyam, 2. szám, http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20162sz/17_Gyeney_IAS_2016_2.pdf . 277. old.

arra, hogy azok a menekültek, akik nem szorulnak nemzetközi védelemre, ne tudjanak beutazni Törökország és az Európai Unió területére. Gondoskodni fognak arról, hogy a kétoldalú visszafogadási rendelkezéseket valóban alkalmazzák, valamint biztosítani fogják, hogy azon menekültek, akik nem szorulnak nemzetközi védelemre, segítségre, minél előbb visszakerüljenek származási országukba.⁷⁸ 2015-öt követő években a menedékkérelmek benyújtásának a száma növekedett. 2016-ban 1,2 millió ember nyújtott be kérelmet, hogy az Európai Unióba léphessen. Az EU, hogy hatékonyan tudja kezelni a migrációs válságot, kiemelt figyelmet fordított a menekültek integrációjára.⁷⁹

Manapság az EU-ba áramló menekült tömegekkel kapcsolatban óriási a médiavisszhang. A fokozott közhangulat és feszült politikai helyzet rendkívül megpróbáltató a tagállami hatóságok számára, valamint a különböző uniós intézményeknek. Szélsőséges esetben előfordulhat, hogy ha a migrációs problémát nem sikerül időben megfelelően kezelni, a világ megkérdőjelezheti az Európai Unió politikai legitimitását, amelyet természetesen meg kell előzni.⁸⁰

2.3. Illegális bevándorlás és terrorizmus

Az illegális migráció nem egy új keletű dolog az Európai Unió számára. Az arab tavasz kitörése előtt is volt rá példa, azonban az esetszámok azóta jelentősen nőttek, ezzel nagy nyomás alá helyezve az uniós tagállamokat. A centralizált, autoriter észak-afrikai rezsimek kiépített biztonsági rendszere óriási szerepet játszott az illegális bevándorlás megelőzésében és megállításában. Ahogy Líbia, Egyiptom és Tunézia elkezdett instabillá válni és összeomlani, ez a biztonsági rendszer úgy kezdett el gyengülni, helyenként akár teljesen meg is szűnt. Az Európai Unió határvédelme és a FRONTEX ugyan hatalmas erőfeszítéseket tettek, ezek nem bizonyultak elegendőnek. A személyek és árucikkek ellenőrizetlenül tudtak áramolni, amely hatalmas kihívást jelentett az EU-nak.

A gazdasági és szociális nyomáson kívül a térségben működő radikális csoportok számára lehetővé vált, hogy a líbiai lázadások során megszerzett óriási mennyiségű fegyverekkel átléphessék a határt. A szervezett bűnözés kulcsszerepet tölt be az illegális bevándorlás fenntartásában. Az embercsempészet mellett még számos más illegális árucikkkel kereskednek,

⁷⁸ Európai Tanács (2015): Az EU állam-, illetve kormányfőinek találkozója Törökországgal.
<https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/international-summit/2015/11/29/>

⁷⁹ Európai Parlament (2017): A menekültek integrációja Európában, Európai Parlament Hírek;
<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78628/a-menekultek-integracioja> .

⁸⁰ Gyeney Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája: „Tényleges megoldás egy valós válságra”?, Iustum Aequum Salutare, XII. évfolyam, 2. szám,
http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20162sz/17_Gyeney_IAS_2016_2.pdf . 280. old.

mint például a fegyverek és kábítószer. A kokaint olyan úton kell szállítaniuk, amit a legkevésbé ellenőriznek, azonban mire az áru az európai piacokra ér, értéke az eredeti ár tízszeresét is eléri. A kábítószer-kereskedelem leginkább olyan iszlamista terrrorszervezetek bevételeit növelik, amelyek a nyugat elleni terrortámadásokat tekintik legfőbb céljuknak, valamint a nyugati társadalmak, gazdasági és politikai megsemmisítését. Ezek a szervezetek, csoportok, mint például az al-Káida is, a bevételeiket elsősorban fegyverek beszerzésére, felbérelhető katonaság megvásárlására, valamint hamis iratok, okmányok megszerzésére fordítják, mellyel az adott térségbe látogató külföldi állampolgárok biztonságát fokozzák.⁸¹

Több muszlim országban egyfajta vallási ébredést lehetett tapasztalni, mely egyre jobban teret nyert, a nyugat által a térségre erőltetett demokrácia sikertelensége miatt. Fokozatosan egyre nagyobb tömegekben erősödött meg az egykori muszlim életformához való visszatérés és ragaszkodás igénye, a tradicionális értékek ápolása, valamint a korábbi nyugati demokrácia fokozatosan történő elutasítása. Az arab tavasz ideje alatt történt tüntetések, felkelések, néhány helyen polgárháborúvá nőttek ki magukat. A tüntető fiatalok változást akartak elérni, követelték a vezetők távozását és az egész politikai rendszer reformját. A legtöbb esetben azonban ennek következményeképpen anarchia alakult ki, ami nagyban kedvezett a különböző politikai és vallási csoportoknak, a hatalom megszerzésében. A 2000-es években elterjedt fogalom lett a bukott állam megnevezés. Ezekre az államokra jellemző, hogy politikai rendszerük instabil és a központi hatalom nem képes az erőszak-monopólium fenntartására. Legálisan kizárólag az állam vetheti be a hadsereget, így biztosítva annak jogszerűségét. Azon államokban, ahol a központi hatalom képtelen ellátni a feladatát, ott előbb-utóbb megjelenik a terrorizmus, szervezett bűnözés és a vallási fanatizmus. Ezekben a bizonytalan időkben a radikális mozgalmak rendszerint megkísérlik kitölteni az állam miatt keletkezett vákuumot. Számtalan elkeseredett ember számára ezek a szélsőséges eszmék vonzóak és hitelesnek tűnhetnek, különösképpen akkor, ha azt egy olyan személytől hallják, akiben maximálisan megbíznak, mint például egy vallási vezetőben. Manapság számos olyan afrikai és közel-keleti muszlim ország van, ahol az erőszak monopóliuma a szélsőséges csoportok kezében van. Megállapítható, hogy a radikális iszlám eszméi az iszlám országokban és azon nyugati országokban is jelen vannak és erősödnek, ahol a lakosság jelentősebb része muszlim.⁸² Az arab tavasz egyik következménye volt a szélsőséges, legtöbbször dzsihadista csoportok nem várt

⁸¹ Marsai Viktor (2012): A NATO jövőjéről; Nemzet és Biztonság; 4. szám;

<file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/bozsotimea-nb-2012-4-05-marsai-viktor.pdf> . 35. old.

⁸² Kovács Csaba ny. alezredes (2017): Huntington hagyatéka a szélsőséges iszlám mozgalmak, a terrorizmus és a tömeges migráció tükrében, Nemzetközi tevékenység, 6.szám

http://real.mtak.hu/124826/1/HSZ_2017_145_6_Kovacs_Csaba.pdf . 30. old.

előretörése a NATO közvetlen közelében. Ez összefüggésben állt az állami erőforrások meggyengülésével, valamint, hogy a regionális konfliktusok „kihagyhatatlan” lehetőséget kínáltak ezeknek a szélsőséges csoportoknak a fegyverhez jutásban és a határok jobb átjárhatóságában.⁸³

Az Európai Bizottság 2014-ben elfogadta az úgynevezett „jogállamisági keretet”, válaszul arra, hogy a jogállamiság folyamatos fenyegetettségnek volt kitéve. Annak érdekében, hogy egy uniós tagország se sértse meg alaptörvényével az uniós jogrendszert, létrehozták az új jogállamisági keretet. Amennyiben egy tagállam megsérti az uniós jogot, elindíthatják ellene a 7. cikk szerinti eljárást.⁸⁴ „Azokban az esetekben, amikor megszűnik a jogállamiságot biztosító, nemzeti szinten létrehozott mechanizmusok hatékony működése, rendszerszintű fenyegetés éri a jogállamiságot és az Unió, mint belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség működését. Ilyen helyzetekben az Uniónak fel kell lépnie az Unió közös értékét jelentő jogállamiság védelmében.”⁸⁵ Az olyan szervezetek, amelyek az iszlám szélsőséges értelmezését követik, mint például az ISIS (Iraki és Szíriai Állam), valamint az ISIL (Iraki és Levantei Iszlám Állam), az EU-t jogállamiságában ingatják meg, mivel a keresztény hit gyakorlásának kívánják gátat szabni. Az emberi élethez való jogot és méltóságot szintén korlátozzák, hiszen a saját hitüket akarják akár erőszakkal is az európai országokra kényszeríteni. Az iszlamizmus, mely a vallási ideológián alapszik, nem veszt tudomást a nemzetállamok alkotmányáról, törvényéről, amelyek az ott élő társadalmak egységét képezik.⁸⁶ Az inkulturáció a kereszténység és más vallások és kultúrák együttélése és sajátosságainak elfogadtatása. Az inkulturáció egyik alapvető kérdése, hogy a nem európai származású emberek, hogyan tudják, saját kultúrájukat elfogadtatni, azon ország polgáraival, ahová költöztek, illetve, hogy milyen szinten kell a befogadó kultúrának a sajátosságait beépíteniük a saját életükbe és hitrendszerükbe.⁸⁷ Azok az iszlám csoportok, akik saját vallásukat radikális módszerekkel élve kívánják gyakorolni, és az Európai Uniót jelölték meg célállomásul, a legtöbb esetben nem az inkulturáció elvei szerint terveznek cselekedni. Kijelenthetjük tehát,

⁸³ Marsai Viktor (2012): A NATO jövőjéről; Nemzet és Biztonság; 4. szám, 36. old

⁸⁴ Vörös Imre (2014): Az Európai Unió kiútkeresése az Európai Parlament 2014. évi, az alapjogok helyzetét elemző határozata után: az új uniós jogállamisági keret; Jogtudományi Közlöny; http://real.mtak.hu/108802/1/jk1478_5.pdf . 363 old.

⁸⁵ Domokos Tibor (2021): A migráció okozta európai válsághelyzet értékelése; Magyar Rendészet, 3. szám, [file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20(1).pdf) 60. old.

⁸⁶ Domokos Tibor (2021): A migráció okozta európai válsághelyzet értékelése; Magyar Rendészet, 3. szám, [file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20(1).pdf) 60. old.

⁸⁷ Semptey László (1938): Az accommodatio módszere és szabályai a kath. Hithirdetésben; Magyar Katolikus Lexikon, Budapest, <http://lexikon.katolikus.hu/I/inkultur%C3%A1ci%C3%B3.html>

hogy az Európai Unióba beáramló szélsőséges iszlám közösségek egy folyamatos fenyegetést jelentenek azon tagországok számára, melyek a migrációs hullámok célországaiává váltak.⁸⁸

A hétköznapi ember szóhasználatában az Iszlám Állam (IS) és az al-Káida között, amely egy radikális iszlamista terrorszervezet, sok különbség nincsen. Azonban a kettő között számos különbség is megfigyelhető. A IS egy újabb generációja a radikális és szélsőséges iszlám szervezeteknek. Míg az IS jelentős létszámú fegyveres erőkkel rendelkezik, az al-Káidára inkább a kisebb létszámú csoportok a jellemzők. Az IS fő célkitűzése volt, hogy minél több területet foglaljon el és minél több területet hajtson uralma alá, míg a terrorista szervezeteknél alapvetően nem jellemző prioritás a területek megszerzése és megtartása. A szíriai konfliktus során is megmutatkozott, hogy az IS számára, a legtöbb felkelőcsoporttal ellentétben nem az Aszad-rezsim hadserege volt a célpont, hanem a minél több területfoglalás. A hadszíntéren az ellenzéki csoportokkal megküzdött, majd legyőzte őket, mellyel óriási területek és hadianyag került a birtokába. A terrorista szervezetek számára az Egyesült Államok, valamint a vele szövetséges nyugati államok képzik az ellenséget, míg az IS-nek azok számítanak ellenségnek, akik nem a szunnita muszlim vallást követik, tehát hitetlennek ítélik őket. „Szakértők szerint a jövőben nem az IS katonai ereje fog veszélyt jelenteni a Nyugat számára, hanem a kalifátus által megtestesített eszmeiség: „...katonai akcióit és területét a nemzetközi közösség jó eséllyel tudja korlátozni, de magát a jelenséget, különösen ideológiai síkon, megszüntetni nem képes, sőt éppen a kalifátus eszméjének határokat nem ismerő terjedése jelentheti a fennálló nemzetközi rend és rendszer egyik legnagyobb kihívását.”⁸⁹ A terrorizmus történetében 2001. szeptember 11-e egy olyan jelentőségteljes nap volt, amely a terrorizmus elleni harcot nemcsak az Egyesült Államokban, de nemzetközi szinten is átformálta. A Világkereskedelmi Központ (WTC) és a Pentagon elleni terrortámadást az al-Káida nevű terrorszervezet hajtotta végre, amellyel nemzetközi szinten is felhívta magára a figyelmet.⁹⁰

A Közel-Kelet és Észak-Afrika térsége jelentősen meggyengült biztonságpolitikai szempontból, emiatt pedig a terrorizmus és szervezett bűnözés nagymértékű terjedésnek indult. Amikor az autokratikus rendszerek 2011 után Észak-Afrikában összeomlottak, megszűnt az

⁸⁸ Domokos Tibor (2021): A migráció okozta európai válsághelyzet értékelése; Magyar Rendészet, 3. szám, [file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20(1).pdf) 60. old.

⁸⁹ Kovács Csaba ny. alezredes (2017): Huntington hagyatéka a szélsőséges iszlám mozgalmak, a terrorizmus és a tömeges migráció tükrében, Nemzetközi tevékenység, 6.szám http://real.mtak.hu/124826/1/HSZ_2017_145_6_Kovacs_Csaba.pdf . 33 old.

⁹⁰ Kovács Csaba ny. alezredes (2017): Huntington hagyatéka a szélsőséges iszlám mozgalmak, a terrorizmus és a tömeges migráció tükrében, Nemzetközi tevékenység, 6.szám http://real.mtak.hu/124826/1/HSZ_2017_145_6_Kovacs_Csaba.pdf . 31-32. old.

úgynevezett szűrő hatásuk, mellyel a radikális iszlám csoportok új területeken biztonságos menedéket találtak és újabb terrorista bázisokat hoztak létre. Európa több országa is az észak-afrikai, valamint a közel-keleti térségből importálja kőolaj- és földgázszükségletének túlnyomó részét, ami miatt Európa ebből a szempontból, jelentősen ki van szolgáltatva azon országoknak.

A fegyveres konfliktusok és háborúk által generált menekülthullámok jelentős biztonsági kockázatot jelentenek az Európai Unió tagállamainak, hiszen a határátlépésnél nem csak az életüket mentő emberek és családok lépnek európai földre, hanem velük együtt elkerülhetetlenül bejutnak terrorcselekményekre készülő személyek is.⁹¹

3. AZ EURÓPAI UNIÓ MIGRÁCIÓS POLITIKÁJÁNAK FEJLŐDÉSE

A 2014-ben indult menekült hullám váratlanul érte az Európai Uniót. Az EU külső határa nem volt megfelelően megerősítve, hogy ilyen mértékű tömegeket feltartóztasson. Az EU-s tagállamok közül szinte egyik ország sem rendelkezett a menekültek ellátásához szükséges erőforrásokkal. 2011-ben még az EU a nemzeti kormányokra bízta a migrációs válság kezelését, ezzel előidézve, hogy minden kormány máshogy reagált a menekült hullámra, ennek eredménye az volt, hogy a migránsok kezdetektől fogva a befogadóbb politikát folytató országokat keresték. Ez viszont aránytalanul eloszló tömegeket eredményezett, melyre nem mindenki volt felkészülve. Ezért volt szükség később egy egységes kvótára, hogy egy állam se roppanjon össze a migrációs tömegek ellátása közben. Voltak olyan tagországok is, akik pedig a menekült hullámokat elrettentő propagandaként használták fel. Az országokba érkező tömegeknek a megélhetés érdekében munkát kellett volna vállalniuk, amelyet sok ország lakosai nem néztek jó szemmel.

Ugyan korábban is volt példa migrációs hullámokra, ez messze felülmúlta az eddig tapasztaltakat. Magától értetődő lenne, hogy mikor 2015-ben már egy nagyobb intenzitású migrációs hullámmal kerül szembe az Európai Unió, ezúttal nem éri felkészületlenül, azonban ez nem így történt. Annak megelőzése érdekében, hogy az EU-s tagállamok vagy más országok megkérdőjelezzék az egységet, amit az EU képvisel, azonnali és halaszthatatlan intézkedésekre volt szükség. A 2010-es évektől prioritásként szerepelt az EU dokumentumaiban a migráció.

⁹¹ Bordás Mária (2015): Arab tavasz vagy iszlám tél? A közel-keleti és észak-afrikai események hatása Európa biztonságára, Honvédségi Szemle; 143. évfolyam, 1. szám, <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c3407d9b0570711300.pdf#page=53> . 62. old.

2015-ben a Földközi-tengeri, Olaszországhoz tartozó Lampedusa szigetét elérni akaró menekültekkel teli hajó szörnyű tragédiáját követően határozta el az EU, hogy a menekültpolitikájában óriási változásra van szükség. Ezért létrehozták az Európai Migrációs Stratégiai programot, amely a jelenlegi problémákra kínált azonnali válaszokat, azonban ezzel egyidejűleg már hosszútávra is elkezdtek a terveket készíteni. A legsürgetőbb feladatok közé tartozott, hogy a tengeren életeket mentsenek és az EU külső határait hatékonyan védjék, ehhez az érintett országokat is be kellett vonni. A Triton és a Poszeidon művelet a Földközi-tenger más és más területére fókuszált, amiknek a tengeren érkező menekültek mentése, ellenőrzése és az embercsempészet megakadályozása volt a célja. Az uniós vezetők 2015-ben e két művelet pénzügyi keretének emelésére hívták fel a figyelmet. Fontos célkitűzés volt még, hogy az EU arányosan ossza el a menekülteket a tagállamok között, az országok kapacitását figyelembe véve. A túlvállalás elkerülése érdekében bizonyos kritériumokat szabtak, amiket a tagállamoknak teljesíteniük kellett GDP arányosan. Azok a menekültek, akik az EU-n kívüli menekülttáborokban tartózkodtak, most lehetőséget kaptak volna a letelepedésre, az ún. letelepítési program keretein belül. Azon országokat is támogatni kívánták pénzügyileg, akiknek a területét érintené a migrációs útvonal. Az illegális migránsok önkéntes hazatérése is fontos szempont volt.⁹²

A hosszútávú feladatok közé tartozik, hogy befektetésekkel ösztönözzék az embereket az otthonmaradásra, tehát helyileg kezeljék a migrációt kiváltó okokat, illetve a szomszédos országokat anyagilag támogassák a menekültek ellátásában.⁹³ Az EU a hatékonyabb információgyűjtés érdekében különböző migrációs szakértőket rendelt ki a harmadik ország területére. Meg akarták akadályozni azt is, hogy az illegális migránsoknak vonzó legyen egy ország azért, mert lehetőség van a fekete munkavállalásra, szankciók hiányában. Rendkívül fontos volt a legfejlettebb informatikai rendszerek alkalmazása, melyekkel a lehető legpontosabban tudják nyilvántartani az országba érkezett személyeket. A tagállamok közötti szoros együttműködés és bizalom is kulcsfontosságú. Az EU-ban fontos szemponttá vált az is, hogy az előregedő társadalmát pótolja jól képzett fiatal bevándorlókkal, hogy ezt elérjék, vonzóvá kell tenniük ezen réteg számára az Európában való letelepedést.

⁹² Gyeney Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája: „Tényleges megoldás egy valós válságra”?, *Iustum Aequum Salutare*, XII. évfolyam, 2. szám, http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20162sz/17_Gyeney_IAS_2016_2.pdf . 282-283. old.

⁹³ Tóth Péter (2017): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság, Dialóg Campus Kiadó, https://fejlesztisprogramok.uni-nke.hu/document/fejlesztisprogramok-uni-nke-hu/Magyarorszag_es_a_2015_os_migracios_valsga_web.pdf . 66 old.

3.1. A terrorizmus elleni uniós válaszingykedések

Az EU terrorizmus elleni küzdelme már jóval az arab tavasz kitörése előtt elkezdődött, amikor a 2004. márciusában Madridban és 2005. júliusában Londonban történt terrorista merényletek hatására az Európai Unió egy közös akciótervet dolgozott ki majd fogadott el, számos intézkedést hoztak és intézményeket hoztak létre európai szinten a terrorizmus közös megelőzésére és kezelésére. Ezek az intézmények elősegítették a határrendészet megerősítését, szorosabbra fűzték az együttműködést az országok között, valamint fejlesztették a titkosszolgálatukat. Az erőfeszítéseknek meglett az eredménye, mivel az EUROPOL adatai alapján csökkentek a terrorista cselekmények. (3. melléklet) Már az is büntetendő cselekménynek számít a tagállamokban, ha terrorista szervezettel áll kapcsolatban valaki, ezzel megelőzve a támadásokat a jövőben. Ezzel próbálják megelőzni, hogy azok a személyek visszatérjenek Európába, akik korábban olyan területen tevékenykedtek vélhetően, ami egy terror szervezet fennhatósága alatt állt.

A nyugati államok ráébredtek arra, hogy egy olyan módszert kell a demokrácia terjesztésében a továbbiakban alkalmazni, amely során a katonai erők jelenléte háttérbe szorul. A nyugati értelemben vett demokrácia kiépítése helyett azokat a célokat jelölték ki, hogy megőrizték az adott térség kultúráját és hagyományait. Ezzel támogatva a lakosságot és egy működőképes állam kiépítését, amely képviseli a közérdeket és ellátja alapvető állami kötelességeit. Nehéz a demokráciát egy olyan országgal megismertetni és elfogadtatni, ahol a demokráciának nincsen múltja és nem rendelkezik gyökerekkel. Az iszlám államokban is van egy olyan szűk réteg, amelyik kifejezetten igényelné a nyugati demokrácia beiktatását. Például Afganisztánban létrehoztak külföldi közbenjárással állami igazságszolgálató szervezeteket, azonban a lakosok nem bíztak ezekben és nem ezekhez a szervezetekhez fordultak jogi ügyeikkel kapcsolatban, hanem a hagyományos jogon alapuló iszlám bíróságok segítségét kérték a továbbiakban is. A nyugati társadalmak félreértelmezték az iszlám államok büntetéssorozatát amikor azt hitték, hogy az részükről egy segélykiáltás a nyugati értelemben vett demokrácia megteremtésére.⁹⁴

⁹⁴ Bordás Mária (2015): Arab tavasz vagy iszlám tél? A közel-keleti és észak-afrikai események hatása Európa biztonságára, Honvédségi Szemle; 143. évfolyam, 1. szám, <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c3407d9b0570711300.pdf#page=53> . 64. old.

Összegzés, következtetések

Az arab tavasz az arab államokban kirobbant tüntetéssorozat, amely 2011-ben indult. Dolgozatomban nem csupán az arab tavasz eseményeit elemzem, hanem az előtte lévő évtizedeket is, melyek jelentősen hozzájárultak az események kialakulásához és melyek nélkül nem kaphatnánk egy komplex képet, hogy megértsük az ok-okozati összefüggéseket. A forradalom kitörésének konkrét okaként tekintünk a mártírhalált halt tunéziai utcai árusra, aki a családja becsületét védve, ezzel a rendszer ellen lázadt és szimpátia tüntetéseket indított el szerte az arab államokban. A dolgozatom további részében azokat a konfliktusokat elemeztem, amelyek a migrációt követő feszültségeket okozták a tagállamok, illetve az Unió és az arab országok között.

Az arab tavasz a nép részéről nem hirtelen jött fellángolás volt. Ez egy évtizedeken át, sokszor felszín alatt zajló folyamatok eredménye, mely dominó elvű tüntetéssorozatokba és elégedetlenkedésekbe torkollott más elnyomott országokban is. A nyugati világban félreértelmezték a tüntetések elérni kívánt célját, mivel az ott létrejövő demokráciát nem lehet a nyugati értelemben vett demokráciához hasonlítani. Egyszerre van jelen a patrimoniális szerkezet, amely biztosítja a hatalom maximalizálását, ugyanakkor érvényesülnek a hatalommegosztó ágak, habár csak formálisan. Több muzulmán szervezetnek is lehetősége adódott a kitörésre és hatalomszerzésre, kihasználva a bizonytalan helyzetet az országukban. Olyan példa is előfordult, ahol olyan személyek kerültek vezető pozícióba és a hatalom élére, akiknek bizonyítottan terrorakciókhoz volt köztük korábban, vagy valamilyen terrorcsoportokkal áptak kapcsolatot. Ezek az események joggal aggasztották a nyugatot és az Európai Uniót is. A migrációs hullámok ugyan magukban hordoznak veszélyeket, az Európai Unió számára mégsem minden menekült arab egyén jelent biztonsági kockázatot. A problémát azok a terrorista elemek jelentik, akik az óriási menekültárad miatt meggyengült határokat kihasználva tudnak európai földre lépni, majd az EU területén akár eredetileg európai származású híveket is toborozni maguk mellé.

Az arab tavasz szakirodalmainak tanulmányozása során, az alábbi következtetések vonhatók le: Tunéziában, ahogy a helyzet fokozódni kezdett a forradalmi hullám kirobbanását követően és

a keresztény üldözés is már nyíltan történt, a térségbe érkező turistacsoportok száma rendkívül lecsökkent, majd megszűnt. Az utazási irodák és biztosító társaságok nem tudtak felelősséget vállalni a turisták biztonságos utaztatására. Mivel az itt élő emberek nagy többségének a turizmus jelentette a megélhetést, ezért tömegek kezdték elhagyni az országot, migrációs hullámot generálva, mely hatalmas kihívások elé állította az Európai Uniót.

Az autoriter hatalomgyakorlás ellenére azonban az arab államokban is elterjedt az általános tankötelezettség, amivel egyfajta „tudásforradalom” következett be a nép körében. Az analfabetizmus csökkenésével a már írni és olvasni tudó embereknek hirtelen nagy mennyiségű információhoz lett hozzáférésük, ezt egyfajta „felvilágosodásnak” is nevezhetjük. A mobiltelefonok, digitális eszközök elterjedésével a nyomtatott sajtó, mint információforrás elkezdett háttérbe szorulni. Szinte mindenki számára elérhetővé váltak az okostelefonok, melyek nem csak az információ gyorsabb terjedését és a személyek közötti könnyebb kommunikációt szolgálták, hanem a politikai propagandának is egy teljesen új teret biztosítottak, melyek az arab tavasz eseményeinek a formálásában jelentős szerepet játszottak.

A különböző politikai vagy gazdasági válságok minden esetben migrációs hullámokat generálnak. A migrációs hullám nagysága pedig azoktól a körülményektől függ, hogy a háború/polgárháború mennyire érinti a civil lakosság mindennapjait, valamint, hogy a gazdasági válság milyen mértékű. Az Európai Unió migrációs politikája láthatóan fejlődést mutat a kezdetihez képest. A 2011-es válságkezelést követően, a 2015-ös hullámnál már Törökországgal kötöttek megállapodást, mely szerint Törökország a saját országán belül tartja a menekülteket, mindaddig, amíg az EU biztosítja számára azt az éves összeget, amely a menekült táborok fenntartásához szükséges. Ez azért fontos, mert azt a pár millió menekültet, akik jelenleg is Törökországban tartózkodnak, az EU képtelen lenne befogadni anélkül, hogy egy-egy tagállama össze ne roppanna. Az arab tavasznak ugyan már vége van, de a gazdasági, pénzügyi és politikai hatásai kétségtelenül még velünk vannak, átformálták a világot és legfőképpen pedig az Európai Unió migrációpolitikáját.

Szakdolgozatom írásának idején a már évek óta elhúzódó orosz-ukrán konfliktus egy új szintre lépett azzal, amikor Oroszország megtámadta Ukrajnát. Ez a sokak által nem várt esemény, újabb próbatétel elé állítja mind az Európai Uniót és a NATO-t is. A háború jelenleg is óriási menekült hullámot generál és várhatóan a jövőben is fog, attól függően, hogy a háború meddig húzódik el és hogy az Európai Unió intézmények mennyire szervezettek és hatékonyan tudnak majd fellépni. Egy biztos, mégpedig, hogy az eddigi világrend felborult és jelenleg még beláthatatlannak bizonyulnak ennek a következményei. Várhatóan újabb konfliktusok és ellentmondások fognak a felszínre kerülni, melyekre a döntéshozó politikusoknak elsősorban a kompromisszum fényében, meg kell találniuk a helyes válaszokat az egyensúly és a béke tartós fenntartása érdekében.

Mellékletek

1. ábra

Munkanélküliség alakulása a fiatal férfiak körében

2006-2011 között

Munkanélküliség (14-24 kor) %	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Változás %-ban
Tunézia	28,20	28,60	29,00	31,30	30,20	43,90	15,7
Egyiptom	20,90	17,30	15,80	15,10	14,80	23,60	2,7
Líbia	36,70	36,70	36,60	36,60	36,60	35,90	0,8
Szíria	12,40	12,80	16,90	11,70	15,50	26,80	14,4
Jemen	17,60	17,10	16,80	16,30	19,90	19,80	2,2
Bahrein	24,90	24,80	24,80	24,70	24,70	24,70	0,2

Saját szerkesztés, N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása alapján, Osiris Kiadó, Budapest, 96. old.

Az arab tavasz forradalmi hulláma időrendi sorrendben

Saját szerkesztés

- 1. Tunézia**, 2010. december 18.
Ben Ali elnök bukása 2011. január 14.
Az első szabad választás: 2011. október 23.
- 2. Egyiptom**, 2011. január 25.
Hoszni Mubárák elnök bukása: 2011 február 11.
Elnökválasztás: 2012. május 23-24, június 16-17.
- 3. Jemen**, 2011. február 3.
Ali Abdullah Száleh elnök bukása: 2012. február 27.
Elnökválasztás: 2012. február 21.
- 4. Szíria**, 2011. február 4. (eredménytelen), Események valós kezdőpontja: Március 15-18.
- 5. Bahrein**, 2011. február 14.
- 6. Líbia**, 2011. február 17.
Kaddáfí elnök halála: 2011. október 20.
2012. július 7. General National Congress megválasztása

3. ábra

Terrorista cselekmények csökkenése 2018-2020 között az Európai Unió öt tagállamában

Országok	2018	2019	2020
Ausztria	35	43	30
Franciaország	273	202	99
Németország	43	32	27
Olaszország	40	18	10
Hollandia	45	25	15

Források: Saját szerkesztés, Europol (2021): European Union Terrorism Situation and Trend report. 17. old.

Irodalomjegyzék

Angyal Zoltán (2019): A kvótaperben született ítélet (I. rész) ProQuest, <https://www.proquest.com/docview/2491618842?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true>

Ben Wagner (2012): After the Arab Spring: New paths for Human Rights and the Internet in European Foreign Policy. European University Institute, Italy, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/457102/EXPO-DROI_NT%282012%29457102_EN.pdf. (Letöltve: 2022. 01. 19.) 8-9 old

Besenyő János (2011): „Arab tavasz” - politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban. Kül-Világ, VIII. évfolyam 4. szám, <http://real.mtak.hu/83776/1/besenyo.pdf>. (Letöltve: 2021.11.05.) 52-54. old.

Bordás Mária (2015): Arab tavasz vagy iszlám tél? A közel-keleti és észak-afrikai események hatása Európa biztonságára, Honvédségi Szemle; 143. évfolyam, 1. szám, <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c3407d9b0570711300.pdf#page=53>. (Letöltve: 2022. 03. 14.) 62. old

Domokos Tibor (2021): A migráció okozta európai válsághelyzet értékelése; Magyar Rendészet, 3. szám, [file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/04-domokos-57-71-mr-2021-3%20(1).pdf) . 60. old.

European Commission (2011): A Bizottság az Európai Unióba irányuló bevándorlás kezelésének javítását javasolja. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_11_532. (Letöltve: 2022. 01. 27.)

Europol (2021): European Union Terrorism Situation and Trend report. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/tesat_2021_0.pdf. (Letöltve: 2022. 04. 16.)

Európai Parlament (2020): Az EU külső emberi jogi politikája és migrációs célkitűzései. IV/28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0060_HU.html (Letöltve: 2022. 01. 26.)

Európai Parlament (2017): A menekültek integrációja Európában, Európai Parlament Hírek; <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78628/a-menekultek-integracioja>. (Letöltve: 2022. 03. 16.)

Európai Parlament (2017): A migrációs kérdés Európában, Európai Parlament Hírek <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78632/a-migracios-kerdes-europaban>. (Letöltve: 2022. 01. 31.)

Európai Tanács (2015): Az EU állam-, illetve kormányfőinek találkozója Törökországgal. <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/international-summit/2015/11/29/> (Letöltve: 2022. 01. 31.)

Európai Tanács (2019): Hogyan kezeli az EU a migrációs áramlatokat? <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-migration-policy/managing-migration-flows/> (Letöltve: 2022. 01. 26.)

- Európai Unió (2022): Alapító szerződések. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_hu. (Letöltve: 2022. 01. 26.)
- Ferwagner Péter Ákos (2013): Tunéziai kérdőjelek a „Jázminos forradalom” után. Belvedere https://www.researchgate.net/publication/270301192_Tuneziai_kerdojelek_a_jazminos_forradalom_utan. (Letöltve: 2021. 11. 05.) 24. old.
- Gyenyey Laura (2016): Az Európai Unió migrációs politikája: „Tényleges megoldás egy valós válságra”? Iustum Aequum Salutare, XII. évfolyam, 2. szám, http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20162sz/17_Gyenyey_IAS_2016_2.pdf. (Letöltve: 2022. 02. 01.) 279, 282, 283. old.
- Hautzinger Zoltán- Hegedűs Judit- Klenner Zoltán (2014): A migráció elmélete, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, http://real.mtak.hu/16634/1/w207.bat_session%3D1164013711%26infile%3D%26sobj%3D8961%26cgimime%3Dapplication%252Fpdf. (Letöltve: 2021. 11. 30.) 1. old, 68 old.
- Hill, Jenny (2015): Migrant crisis: How long can Merkel keep German doors open? BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34402001>. (Letöltve: 2022. 02. 01.)
- Hortobágyi Dániel (2011): Migrációs vészhelyzet Dél-Olaszországban, avagy a FRONTEX Hermes 2011 Művelete, <http://pecshor.hu/periodika/XII/hortobagyi.pdf>. (Letöltve: 2022. 03. 16.) 338 old.
- Kis-Benedek József (2018): Az iszlamizmus megnyilvánulási formái és irányzatai, A Magyar Hadtudományi Társaság és az MTA Hadtudományi Bizottság folyóirata; XXVIII. évfolyam 3-4 szám, http://real-j.mtak.hu/11288/13/HT2018_3_4_WEBre.pdf#page=91. (Letöltve: 2022. 01. 24.) 97. old.
- Kis-Benedek József (2019): Vallási szélsőségek a MENA-országokban, A Magyar Hadtudományi Társaság és az MTA Hadtudományi Bizottság folyóirata, XXIX. évfolyam, 1-2 szám, http://real.mtak.hu/104561/1/2019eVallasi20szelsosegek_Kis-benedek20Jozsef.pdf. 70. old.
- Kovács Csaba ny. alezredes (2017): Huntington hagyatéka a szélsőséges iszlám mozgalmak, a terrorizmus és a tömeges migráció tükrében, Nemzetközi tevékenység, 6.szám http://real.mtak.hu/124826/1/HSZ_2017_145_6_Kovacs_Csaba.pdf (Letöltve: 2022. 02. 10.) 30. old
- Laufer Balázs (2011): Az észak-afrikai migráció és politikai kételyek Európában, Publikon Kiadó, Budapest <http://www.geo.uszeged.hu/~toto/Afrika%20f%C3%B6ldrajza/migr%C3%A1ci%C3%B3/Migr%C3%A1ci%C3%B3.pdf>. (Letöltve: 2022. 02. 02.)
- Lukács Éva, dr. – Király Miklós, dr. (2001): Migráció és Európai Unió
- Marsai Viktor (2012): A NATO jövőjéről; Nemzet és Biztonság; 4. szám; <file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/bozsotimea-nb-2012-4-05-marsai-viktor.pdf>. (Letöltve: 2022. 02. 10.) 36. old

Nemesi Attila László (2015): A nyelv a nyilvánosságban: versengő és társdiskurzusok. Replika, 6. szám, http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/19067/1/95_06_Nemesi.pdf . (Letöltve: 2022. 02. 01.) 106.old

Neszmélyi György Iván (2019): Egyiptom társadalmi és gazdasági helyzete napjainkban, Mediterrán és Balkán Fórum, XIII. évfolyam 3. szám, http://epa.hu/02000/02090/00031/pdf/EPA02090_mediterran_2019_03.pdf . (Letöltve: 2022. 01. 24.) 4. old.

N. Rózsa Erzsébet (2015): Az arab tavasz: a Közel-Kelet átalakulása, Osiris Kiadó, Budapest.

ProQuest (2019): A kvótaperben született ítélet (I. rész) <https://www.proquest.com/docview/2491618842?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>. (Letöltve: 2022. 02. 01.)

Selján Péter (2020): Külső katonai beavatkozás a szíriai polgárháborúba – Oroszország, Irán, Törökország és az Egyesült Államok szerepe; Nemzet és Biztonság; 1. szám

Semptej László (1938): Az accomodatio módszere és szabályai a kath. Hithirdetésben; Magyar Katolikus Lexikon, Budapest, <http://lexikon.katolikus.hu/I/inkultur%C3%A1ci%C3%B3.html> .(Letöltve: 2022. 02. 13.)

Tálas Péter (2016): Az európai migrációs válság értelmezési kereteiről, Nemzet és Biztonság 6. szám; http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_6_06_talas_europai_migracios_val sag.pdf (Letöltve: 2022. 01. 31.) 98. old.

Tálas Péter (2017): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság, Dialóg Campus Kiadó, <https://fejlesztisprogramok.uni-nke.hu/document/fejlesztisprogramok-uni-nke-hu/Magyarorszag-es-a-2015-os-migracios-valsag-web.pdf> .(Letöltve: 2022. 04. 11.) 66 old.

Tüske László (2012): Az alattvaló és az állampolgár – Szempontok az „arab tavasz” egyiptomi fejleményeinek értelmezéséhez, Külügyi Szemle, https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2012_01_Az_alatvale_ees_az_ellampo_.pdf (Letöltve: 2022. 01. 17.) 25. old

UNHCR (2016): Az Európai Unió menekültügyi politikája: Menedék az EU-ban, The UN Refugee Agency <https://www.unhcr.org/hu/153-humivel-foglalkozunkjogvedelem-biztositasaz-europai-unio-menekultugyi-politikaja-html.html> (Letöltve: 2022. 01. 26.)

Vörös Imre (2014): Az Európai Unió kiűtkeresése az Európai Parlament 2014. évi, az alapjogok helyzetét elemző határozata után: az új uniós jogállamisági keret; Jogtudományi Közlöny; http://real.mtak.hu/108802/1/jk1478_5.pdf (Letöltve: 2022. 04. 10.) 363 old.

Vörös Zoltán (2011): Afrikai arab államok a forradalmak útján; Publikon Kiadó, Afrika Tanulmányok folyóirat; V. évfolyam, 1. szám. <file:///C:/Users/Solt%C3%A9sz%20Anna/Downloads/4195.pdf> (Letöltve: 2021. 11. 09.)

Young, W. John – Kent, John (2013): International Relations since 1945, Oxford, 595. old.